

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
ĢEOGRĀFIJAS UN ZEMES ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĢEOGRĀFIJAS NODAĻA

VĒSTURISKO KAPU INTEGRĀCIJA MŪSDIENU PILSĒTĀ
MAĢISTRA DARBS

Autore: Tīna Šipkēvica

Stud. apl. ts18027

Darba vadītāja: Dr. Geogr. Kristīne Āboliņa

RĪGA 2023

ANOTĀCIJA

Kapsētas pilsētvidē ir ne tikai vieta, kur veic apbedījumus, bet tām ir arī kultūrvēsturiska, sociāla, politiska un mākslinieciska nozīme. Laika gaitā kapsētas kļūst neaktīvas – tās zaudē apmeklētājus un kapa vietu kopējus, taču joprojām saglabā savu kultūrvēsturisko, māksliniecisko un arhitektonisko vērtību.

Šajā darbā uzmanība tiek pievērsta vēsturisko kapu integrācijai mūsdienu pilsētā, ar ko tiek saprasta vēsturisko kapsētu iekļaušanās pilsētas audumā, pārveidojot vai pielāgojot to funkcijas un veidojot vienotu izpratni sabiedrībā par šo teritoriju izmantošanas iespējām. Darbā ir izveidoti priekšlikumi lielo pilsētu pašvaldībām vēsturisko kapu integrācijai mūsdienu pilsētā.

Pētījuma rezultāti rāda, ka ir izteiktas izmantošanas veidu atšķirības starp vēsturiskajām kapsētām, kuru juridiskais statuss ir “slēgtas kapsētas” un kapiem, kuru nav pilsētas kapsētu sarakstā. Atšķiras apkaimju iedzīvotāju viedoklis par pieļaujamām un nepieļaujamām rīcībām vēsturisko kapsētu teritorijās. Kvalitatīvas un pieejamas informācijas izvietošana vēsturiskajās kapsētās veicina sabiedrības apziņu par teritorijā pielietojamajām sociālajām normām, kā arī saglabā tās memoriālās funkcijas.

Atslēgas vārdi: kapi, vēsturiskās kapsētas, zaļās zonas, teritoriju izmantošanas veidi, pārvaldība, rekreācija

ABSTRACT

Cemeteries in urban context have a meaning beyond just a burial place: they carry cultural and historical, social, political and artistic meanings. As time passes by, cemeteries become inactive – they lose visitors and maintainers of burial places, but they still provide their cultural and historical, artistic and architectural values.

In this paper the author focuses on integration of historic cemeteries in a contemporary city, meaning the historic cemeteries' inclusion in urban fabric by changing or adapting their functions and creating a joint comprehension in society about their possibilities of use. The paper includes suggestions for integrating historic cemeteries in a contemporary city addressed to city municipalities.

Results show that there are differences in means of use between those historic cemeteries whose legal status is that of “closed cemeteries” and those that are not in the cemetery list of the city. The inhabitants' opinion of acceptable and unacceptable actions in the territories of historic cemeteries is not unanimous. To preserve the memorial function of the territories and to create an understanding of the social norms that need to be applied in historic cemeteries, accessible quality information needs to be placed in said territories.

Key words: cemeteries, historic cemeteries, green areas, means of use of territories, governance, recreation

SATURS

IEVADS	5
1. VĒSTURISKIE KAPI KĀ PILSĒTAS SASTĀVDAĻA.....	7
1.1. Kapi – definīcija un to vieta pilsētā.....	7
1.1.1. Kapi, vēsturiskie kapi un mūsdienu pilsēta.....	7
1.1.2. Kapu sociālā nozīme	8
1.1.3. Kapi un plānošana	9
1.2. Gadījumu apskats.....	11
1.2.1. Kapsētas domātas arī dzīvajiem: Kopenhāģenas pieeja	11
1.1. attēls. Bispjebergas kapsētas sakuru aleja (Christiansen et al 2002).....	13
1.2.2. No kapsētas par parku: Berlīnes un Sidnejas gadījums	13
1.2.3. Muzejveida parks: Grīnvudas kapsēta Ņujorkā.....	15
1.4. attēls. Grīnvudas kapsētas ainava (Rae 2021, 6).....	15
1.3. Kopsavilkums	17
2. MATERIĀLI UN METODES	18
2.1. Pētāmās teritorijas.....	18
2.2. Pētījumā izmantotie dati un to apstrāde.....	20
2.2.1. Teritoriju apsekojumi.....	20
2.2.2. Tiešsaistes aptaujas	21
2.2.3. Daļēji strukturētas intervijas	23
3. SITUĀCIJAS ANALĪZE.....	25
3.1. Pārvaldība.....	28
3.2. Vide.....	30
3.3. Funkcijas.....	36
3.4. Sociālās normas.....	42
4. DISKUSIJA	47
5. PRIEKŠLIKUMI LIELO PILSĒTU PAŠVALDĪBĀM VĒSTURISKO KAPSĒTU INTEGRĀCIJAI MŪSDIENU PILSĒTĀ	51
SECINĀJUMI	54
IZMANTOTĀ LITERATŪRA.....	56

IEVADS

Kapsētas ir kompleksas teritorijas (Rae 2021), kas pilsētā rada plašu, daudzdimensionālu (Uslu 2010) telpu: tām ir ne tikai praktiska, bet arī sociāla, kulturāla, emocionāla, vēsturiska, politiska un pat ekonomiska funkcija un nozīme (Woodthorpe 2011, Rae 2021). Kamēr tuvinieki kopj savu piederīgo kapa vietas, šī teritorija ir sakopta un skaista, kā arī pilda savu primāro funkciju – kā apbedījumu un atceres vieta (Grabalov, Nordh 2022). Nomainoties paaudzēm, ja kapsētu neuztur pašvaldība, baznīca vai kāda cita organizācija, kapi aizaug un kļūst nekopti. Līdz ar to pilsētās rodas lielas teritorijas, kuras ir ne tikai vizuāli nepievilcīgas un pat bīstamas, bet arī zaudē savu primāro funkciju, kļūstot nepraktiskas.

Kristīgo tradīciju pasaulē, īpaši Skandināvijā, pamesto kapsētu pārveidošana par daudzfunkcionālu zaļo zonu ir gan plaši pētīts temats urbāno zaļo infrastruktūru pētniecībā, gan ierasta prakse, lai vēsturiskās kapsētas kļūtu par vietu, kuru blīvi apdzīvotu apkaimju un pilsētu iedzīvotāji var izmantot rekreatīvo un sociālo vajadzību apmierināšanai.

Latvijā ir izteikta kapu kopšanas tradīcija, kapusvētki ir iekļauti Latvijas kultūras kanonā (Latvijas kultūras kanons 2023), taču vēsturiskās kapsētas, kuras pēc to primārās funkcijas – apbedījumu veidošanas, kopšanas un atceres – izmanto minimāli, nereti ir aizaugušas, izdemolētas vai izmantotas kā parks, riskējot zaudēt to kultūrvēsturisko vērtību un memoriālo funkciju. Piemēram, Lielie kapi Rīgas apstādījumu struktūras un publisko ārtelpu tematiskajā plānojumā iezīmēti kā parks. Tāpat Lielie kapi nav aktīva kapsēta, kurā notiktu apbedījumi vai aktīva kapa vietu kopšana. No pilsētas nomales Lielie kapi ir kļuvuši par blīvi apdzīvotas apkaimes sastāvdaļu, radot neskaidru to funkciju pilsētvidē un tajās pieļaujamās un nepieļaujamās rīcības, kas rada izaicinājumus sabiedrībā un plānošanā saskaņot idejas par vēsturisko kapu izmantošanu un attīstību.

Šajā darbā ar vārdu savienojumu “vēsturiskie kapi” tiek apzīmēti neaktīvi kapi jeb kapi, kuros vairs nenotiek jauni apbedījumi, kuriem ir vēsturiska vērtība – īpaši arhitektūras elementi, nemateriālais mantojums un/vai vēsturisku personību apbedījuma vietas. Ar to integrāciju pilsētā tiek saprasta šo vēsturisko kapsētu iekļaušanās pilsētas audumā, pārveidojot vai pielāgojot to funkcijas un veidojot vienotu izpratni sabiedrībā par šo teritoriju izmantošanas iespējām.

Darba mērķis ir izveidot priekšlikumus lielo pilsētu pašvaldībām vēsturisko kapu integrācijai mūsdienu pilsētā.

Pētnieciskie jautājumi:

- 1) Kā nodrošināt vēsturisko kapsētu integrāciju pilsētvidē, vienlaikus saglabājot to memoriālās un kultūrvēsturiskās vērtības? Vai visām vēsturiskajām kapsētām ir nepieciešamība pēc integrācijas pilsētā?
- 2) Kāda ir vēsturisko kapu sociālā nozīme un izpratne mūsdienu sabiedrībā? Kāda ir sabiedrības attieksme pret tiem?
- 3) Kam jāpievērš uzmanība, plānojot vēsturisko kapsētu attīstību un integrāciju pilsētvidē?

Darba uzdevumi:

- Apzināt tendences līdz šim veiktajos pētījumos par kapsētām un to daudzveidīgu izmantošanu mūsdienu pilsētā;
- Veikt gadījumu analīzi ar dažādiem pasaules piemēriem, kur vēsturiskie kapi ir veiksmīgi integrēti pilsētvidē;
- Veikt Lielo kapu, Torņakalna kapsētas, Mārtiņa kapsētas un Sarkandaugavas Kalna kapsētas pašreizējās situācijas analīzi: teritoriju struktūra, vide, pārvaldība, pašreizējie izmantošanas veidi;
- Noskaidrot sabiedrības un ekspertu viedokli par sociālajām normām – pieļaujamajām un nepieļaujamajām rīcībām un uzvedību – vēsturiskajos kapos Rīgā;
- Izstrādāt priekšlikumus pašvaldībām vēsturisko kapsētu integrācijai mūsdienu pilsētā.

Darba veikšanai tika veikta literatūras, plānošanas dokumentu un normatīvo aktu analīze, kā arī kvantitatīvās un kvalitatīvās datu ievākšanas metodes – teritoriju apsekojumi un novērojumi, tiešsaistes anketas un daļēji strukturētas intervijas ar ekspertiem.

Maģistra darbā ir 5 nodaļas un 18 apakšnodaļas, tas sastāv no 69 lapaspusēm, un tam ir 2 pielikumi. Maģistra darbā ietvertas 2 tabulas un 21 attēls.

1. VĒSTURISKIE KAPI KĀ PILSĒTAS SASTĀVDAĻA

1.1. Kapi – definīcija un to vieta pilsētā

1.1.1. Kapi, vēsturiskie kapi un mūsdienu pilsēta

Latviešu literārās valodas vārdnīcā vārda “kapi” nozīme ir “īpaša teritorija mirušo apbedīšanai; kapsēta” (Grabis red. 1996). Tāpat latviešu valodā tiek lietots vārds “senkapi”, kurš netiek skaidrots Latviešu literārās valodas vārdnīcā, taču tiek izmantots (bez paskaidrojuma), piemēram, Latvijas Republikas likumā “Par kultūras pieminekļu aizsardzību” (Par kultūras pieminekļu .. 1992), uzskaitot kultūrvēsturiskā mantojuma atsevišķu teritoriju veidus. Aplūkojot kultūras mantojumā iekļautos senkapus informācijas sistēmā “Mantojums”, vārds “senkapi” apzīmē bronzas un dzelzs laikmeta kapus (NKMP 2020). Lai runātu par kapiem, kuri joprojām ir saglabājušies kā apbedījumu teritorija, taču tajos vairs netiek veikti jauni apbedījumi, zinātniskajā literatūrā tiek izmantoti tādi apzīmējumi kā “vēsturiskie kapi”, “neaktīvi kapi” (sk. Nordh et al. 2022, Harvey 2006, Uslu 2010, Woodthorpe 2010). Vairākas pašvaldības, piemēram, Rīgas valstspilsētas pašvaldība un Smiltenes novada pašvaldība, sevis izdotajos kapsētu darbības un uzturēšanas saistošajos noteikumos izšķir kapsētas šādi: atvērtas, daļēji slēgtas un slēgtās kapsētas (Rīgas valstspilsētas .. 2015, Smiltenes novada .. 2022). Dažādu pašvaldību saistošajos noteikumos var atšķirties nianse, taču atvērtas kapsētas norāda uz to, ka tajās joprojām tiek ierādītas jaunas kapa vietas mirušo apbedīšanai; daļēji slēgtas kapsētas ir tādas kapsētas, kurās mirušos apbedī tikai ģimenes kapavietās; slēgtas kapsētas ir kapsētas, kurās mirušo apbedīšana nenotiek. Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūras (LĢIA) Vietvārdu datubāzē kapsētas tiek sīkāk klasificētas kā “mūsdienu kapsētas”, “senkapi” (skaidrots kā arheoloģiskie senkapi) un “vēsturiskās kapsētas” (skaidrots kā viduslaiku kapsēta, baronu kapi) (LĢIA 2017). Šajā darbā ar vārdu savienojumu “vēsturiskie kapi” tiek apzīmēti neaktīvi kapi, kuriem ir vēsturiska vērtība – īpaši arhitektūras elementi (kapakmeņi, iežogojumi, kolonnas, u.c.), nemateriālais mantojums (leģendas, nostāsti) un/vai vēsturisku personību apbedījuma vietas.

Kapsētu sakrālā nozīme un sabiedrības ieturētā attieksme pret apbedījumiem (Rae 2021) ir kalpojis kā iemesls tās neapbūvēt un saglabāt kā pilsētas zaļās zonas pat blīvi apdzīvotās teritorijās, kur urbanizācija ir ņēmusi virsroku pār daudzām citām zaļajām teritorijām (Uslu 2010). Tā rezultātā daudzās mūsdienu pilsētās atrodas neaktīvas, ar urbāno vidi “apaugušas” kapsētas, kuras netiek regulāri koptas un uzturētas, taču eksistē kā zaļā zona un piekļuve dabai (Rae 2021, Quinton, Duinker 2019) blīvi apbūvētās pilsētas apkaimēs. Tiesa, netipiska zaļā zona, jo tām līdzī nāk garīgā, reliģiskā un kultūrvēsturiskā bagāža. Taču

mūsdienās, urbānajām zaļajām zonām samazinoties un mainoties sabiedrības attieksmei pret kapu kultūru (Rae 2021), kapsētas, sevišķi neaktīvās kapsētas, sāk spēlēt aizvien nozīmīgāku lomu pilsētas auduma zaļināšanā.

Vārda “integrācija” nozīme Latviešu literārās valodas vārdnīcā tiek skaidrota kā (1) “atsevišķu daļu apvienošana vienā veselumā, sistēmā” un (2) “iekļaušanās kādā organizācijā, savienībā, u. tml.” (Grabis red. 1996). Šajā darbā ar vēsturisko kapsētu integrāciju mūsdienu pilsētā tiek saprasta vēsturisko kapsētu iekļaušanās pilsētas audumā, pārveidojot vai pielāgojot to funkcijas un veidojot vienotu izpratni sabiedrībā par šo teritoriju izmantošanas iespējām.

Neskatoties uz to, ka tajās vairs netiek veidoti jauni apbedījumi, arī neaktīvo un vēsturisko kapsētu primārā funkcija ir vieta apbedījumiem un atcerei (Grabalov, Nordh 2022). Tas nozīmē, ka kapsētu teritorijām, piemēram, Latvijā, ir ne tikai īpaši darbības un uzturēšanas noteikumi, bet arī īpašas sociālās normas, pārsvarā, “nerakstīto likumu” formātā, kas tiek nodoti no paaudzes paaudzē (Uzule, Zelče 2014). Daudzviet pasaulē kapsētās tiek atļauta un pat veicināta kapsētu izmantošana ne tikai kādas konkrētas kapa vietas apmeklēšanai, bet arī citām aktivitātēm, kuras parasti tiktu veiktas parkā (Rae 2021). Īpaši bieži tas novērojams blīvi apdzīvotās urbānajās zonās, kur ir augsts pieprasījums pēc zaļās zonas (Rae 2021). Tas pierādās arī zviedru ainavu arhitektes Helēnas Nordas (Helena Nordh) un citu pētnieku pērn veiktajā salīdzinošajā izpētē par Helsinku un Kopenhāgenas kapsētu izmantošanu rekreatīviem nolūkiem: rezultāti liecina, ka Helsinkos cilvēki krietni retāk izvēlas apmeklēt kapsētas brīvajā laikā nekā Kopenhāgenā, jo viņiem ir vairāk parku, dārzu, skvēru un citu zaļo zonu, kur būt pie dabas (Nordh et al. 2022). Tikmēr Kopenhāgenā kapsētas atrodas blīvāk apdzīvotās teritorijās, kur cita veida zaļās zonas (parki, dārzi, u.c.) nav tuvumā pieejamas, līdz ar to kapsētu teritorijas biežāk tiek izmantotas atpūtai, pastaigām ar suni, socializēšanās nolūkiem (Nordh et al. 2022).

1.1.2. Kapu sociālā nozīme

Cik vien tālu ir iespējams izsekot vēsturi, civilizācijas un sabiedrības ir veidojušas apbedījuma vietas un kapus (Miller, Rivera 2006), tādējādi meklējot nozīmi un veidojot saikni starp dzīvību un nāvi. Dažādās kultūrās un reliģijās nāvei, apbedījumiem un kapiem ir atšķirīgas nozīmes un funkcijas, kas pamatā ir balstītas cilvēku vērtībās un tradīcijās (Teather et al. 2001), bet lielākoties apbedījuma vietas tiek uzskatītas par svētām (Uzule, Zelče 2014). Kapi kalpo kā krustpunkts dzīvībai un nāvei, fiziskām vietām un nozīmei, kuru tai piešķirušī cilvēki (Clements 2017, Uzule, Zelče 2014).

Cilvēku dabā ir veidot saiknes ar ģeogrāfiskām vietām (Miller, Rivera 2006), tāpēc kapsētās uzturas tie, kuri šo saikni ar vietu ir izveidojuši – visbiežāk, zaudējot kādu tuvinieku

un iegūstot šī cilvēka kapa vietu kā fizisku vietu, kurai piesaistīt ar aizgājēju saistītās emocijas. Tieši tādēļ kapsētas mēdz būt skaistas un sakoptas – cilvēki, aktīvi uzturot savu tuvinieku kapa vietu glītu un kārtīgu, veido dzīvo un mirušo mijiedarbību (Miller, Rivera 2006). Kamēr kapi ir aktīvi – tajos ik dienas ir cilvēki, kas rūpējas par savu tuvinieku kapa vietām – tikmēr šī vieta ir sakopta un pat skaista (Petrovic 2021), kā arī pilda sava veida sociālo un kulturālo funkciju (Williams 2014, Woodthorpe 2011). Aktīvu kapu apmeklētāji vienlaikus ir arī to “darbinieki”, kopjot un izdaiļojot kapa vietas (Woodthorpe 2011). Tieši tādēļ, nomainoties paaudzēm, kapi kļūst neaktīvi un neopti, ja tos neuztur pašvaldība, baznīca vai kāda cita institūcija. Līdz ar to, lai arī kapsētas it kā balstās uz ideju par mūžību (Grabalov, Nordh 2022, Rae 2021), caur dažāda veida sērām, apmeklējumiem, atcerēm un aizmiršanām, kapsētu neizbēgamais liktenis ir to pamešana novārtā un aizaugšana (Petrovic 2021, Uslu 2010), ja to pārvaldība un funkcija netiek mainīta. Analizējot iedzīvotāju kapu kultūras paradumus Austrālijā, Pīters Deivijns (*P. J. Davies*) un Džemma Beneta (*Gemma Bennett*) secina, ka cilvēki aizvien mazāk apmeklē kapsētas, kas, savukārt, apdraud kapu sociālo nozīmi (Davies, Bennett 2016).

Sabiedrības uztveri par kapiem ietekmē arī mediji un populārā kultūra (Quinton, Duinker 2019), kur kapsētas tiek asociētas ar bailēm, spoku un citu pārdabisku radību klātesamību. Visbiežāk kapsētas tiek uztvertas kā sakrālas vietas ar ierobežotu, vietai pietuvinātu kopienu, kur “svešie” neienāk (Miller, Rivera 2006). Tas ir pašsaprotami, ņemot vērā, ka to primārā funkcija ir apbedījumu vietas nodrošināšana, tāpēc sabiedrība nereti nosoda cita veida aktivitātes kapsētās (Quinton, Duinker 2019).

Latvijas sabiedrībā kapiem un kapu kultūrai izsenis bijusi liela vērtība, uz ko norāda latviešu kapu kopšanas tradīcija, tostarp, kapusvētki, kas ir iekļauti Latvijas kultūras kanonā (Uzule, Zelče 2014). Latvijas kultūras kanonā norādīts, ka noteiktais kapsētas “uzvedības kods” (Latvijas kultūras kanons 2023) ir saistīts ne tikai ar kapsētu svētumu un sabiedrības reliģiskajām praksēm, bet arī ar sabiedrības attieksmi un priekšstatiem par nāvi un sekulāru cieņas izrādīšanu (Latvijas kultūras kanons 2023). Latvijā kapu kopšanas kultūra ir ne tikai tuvinieku sakoptas un izgreznotas kapa vietas, bet arī kapu svētki, kas jau vairāk nekā simts gadu (Uzule, Zelče 2014) ir regulārs notikums teju visās Latvijas kapsētās. Pēc LĢIA Vietvārdu datubāzes datiem, Latvijā ir fiksētas 3471 kapsētas (LĢIA 2017).

1.1.3. Kapi un plānošana

Stratēģiskā plānošana kā nozare nepietiekami vērš uzmanību kapsētām un to plānošanai (Davies, Bennett 2016, Hussein, Rugg 2003), neskatoties uz to, ka kapu funkcija un nozīme ir daudzdimensionāla: ne tikai praktiska, bet arī sociāla, kulturāla, emocionāla, vēsturiska, politiska un pat ekonomiska (Woodthorpe 2011, Rae 2021). Kapsētas ir kompleksas teritorijas

(Rae 2021) un tieši tādēļ to stratēģiskā pārvaldība ir īpaši būtisks rīks (Uslu 2010), lai tās kalpotu dažādām vajadzībām. Īpašs izaicinājums stratēģiskajā plānošanā ir vēsturiskās kapsētas: tās ir neaktīvas, respektīvi, zaudējušas savus apmeklētājus un “darbiniekus”, taču joprojām ir arhitektoniski un mākslinieciski vērtīgas (Clements 2017, Uslu 2010), kā arī joprojām saglabā savu spirituālo un reliģisko funkciju (Uslu 2010, Rae 2021). Veicinot kapsētu attīstību daudzfunkcionālu zaļo zonu virzienā, ir nepieciešams stratēģiskās plānošanas atbalsts. Primāri, lai nodrošinātu saskaņotu administratīvo un fizisko pārvaldību (Grabalov, Nordh 2022), taču arī, lai veicinātu cieņpilnu attieksmi no kapsētas apmeklētājiem pret šīs vietas sakrālo nozīmi (Rae 2021).

Iespēja izmantot kapsētas rekreatīviem nolūkiem ir atkarīgas no kapsētu veida un rekreācijas veida (Quinton, Duinker 2019). Tas nozīmē, ka ne visas kapsētas ir izmantojamas vienādi, jāvērtē katrs konkrētais gadījums, teritorijas īpatnības un kapsētu sociālais raksturs. Tieši tāpēc ir nepieciešama rūpīga kapsētu plānošana, īpaši ar stratēģiskās plānošanas rīkiem (Davies, Bennett 2016), lai nodrošinātu atbilstošu attīstības pieeju katrai kapsētai individuāli. Jāņem vērā, ka rekreācijas aktivitātes var nevēlami ietekmēt kapsētu mierīgo atmosfēru (Nordh et al. 2022), kā arī nodarīt kaitējumu kultūrvēsturiskajam mantojumam tajās (Quinton, Duinker 2019). Lai pasargātu kapsētas no šāda riska, kā arī lai saglabātu tās sakrālās un memoriālās funkcijas (Miller, Rivera 2006), kapsētu rekreatīvās funkcijas nepieciešams regulēt, kam lieti noder plānošanas rīki.

Gan aktīvo, gan neaktīvo kapsētu pārvaldību būtiski ietekmē arī tas, vai tā ir privātā vai publiskā sektora kapsēta. Kamēr Eiropā kapsētas pārsvarā ir publiskā sektora pārvaldībā (Grabalov, Nordh 2022), Amerikas Savienotajās Valstīs biežāk kapsētas ir privāts bizness (Rae 2021), kas ietekmē finansējumu to uzturēšanas darbiem, kā arī iespējas vienotai kapsētu stratēģiskajai plānošanai. Eiropā visbiežāk kapsētu uzturēšanu finansē par valsts budžeta līdzekļiem; Zviedrijā, piemēram, ir atsevišķs apbedīšanas nodoklis (Rae 2021). Skandināvijā kapsētu, īpaši vēsturisko kapsētu, uzturēšana ir ļoti sakārtota (Grabalov, Nordh 2022), galvenokārt, pašvaldību, baznīcu un citu valsts institūciju iesaistes dēļ (Rae 2021). Kopenhāgenā (Dānijā) un Oslo (Norvēģijā) ir izstrādātas atsevišķas attīstības stratēģijas kā dokumentācija kapsētu telpiskās attīstības plānošanai (Grabalov, Nordh 2022).

Saskaņā ar Pašvaldību likumu kapsētu labiekārtošana un sanitārā tīrība Latvijā ir viena no pašvaldību autonomajām funkcijām (Pašvaldību likums 2022). Lai atrunātu kapsētu kārtības un uzturēšanas noteikumus, pašvaldības izdod saistošos noteikumus par kapsētu darbību un uzturēšanu attiecīgajā novadā. Kapsētu ekspluatācijas un drošības prasības noteiktas Ministru kabineta noteikumos Nr.502 “Aizsargjoslu ap kapsētām noteikšanas

metodika”, taču šie noteikumi attiecas uz kapsētām un kapa vietām, kuri nav kultūras pieminekļi (Aizsargjoslu ap kapsētām .. 1998).

Neaktīvās un vēsturiskās kapsētas, kā arī senkapi pārsvarā tiek iekļauti valsts vai vietējās nozīmes kultūras pieminekļu sarakstā, līdz ar to tos regulē Latvijas Republikas likums “Par kultūras pieminekļu aizsardzību”, kā arī Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumi (Par kultūras pieminekļu .. 1992, Kultūras pieminekļu .. 2021). Piemēram, Lielie kapi Rīgā pašlaik ir Rīgas pieminekļu aģentūras pārraudzībā kā “Dārzu un parku ansamblis “Lielie kapi” ar memoriālajām celtnēm”, tāpat tiem piešķirts valsts nozīmes arhitektūras pieminekļa statuss (Rīgas pieminekļu aģentūra S.a.).

1.2. Gadījumu apskats

Vēsturiskās kapsētas ir daudzu mūsdienu pilsētu blīvi apdzīvoto zonu sastāvdaļa (Uslu 2010), un, lai arī to pārvaldība un integrācija mūsdienu pilsētā ir gana sarežģīts izaicinājums, pasaulē ir daudz piemēru, kur ar dažādām metodēm un stratēģijām vēsturiskās kapsētas ir transformētas par daudzfunkcionāli izmantojamu teritoriju (Rae 2021). Tādējādi šīs zaļās teritorijas nav atstātas aizaugšanai, bet gan tām tiek dota “jauna dzīve”.

Šajā apakšnodaļā tiek aplūkoti vairāki vēsturisko un neaktīvo kapsētu pārvaldības rīki ar piemēriem no dažādām vietām pasaulē (Dānijas, Vācijas, Amerikas Savienotajām Valstīm un Austrālijas), kur ir veiksmīgi īstenota ideja par vēsturiskas kapsētas pārvēršanu no vienkārši apbedījumu vietas par daudzfunkcionālu rekreatīvo telpu, tādējādi integrējot tās mūsdienu pilsētas audumā, vienlaikus saglabājot tās memoriālās funkcijas.

1.2.1. Kapsētas domātas arī dzīvajiem: Kopenhāgenas pieeja

Lai arī visās Skandināvijas valstīs ir aktuāla kapsētu un vēsturisko kapsētu attīstība daudzfunkcionālu rekreatīvo zonu virzienā, īpaši izceļama ir Kopenhāgenas un Oslo pieeja, kur šim nolūkam ir radīts atsevišķs dokuments – attīstības politika. Viens no iemesliem, kāpēc šādi dokumenti tika sastādīti, ir tas, ka daudzās kapsētās, kas atrodas Kopenhāgenas un Oslo blīvi apdzīvotajās zonās, iedzīvotāji jau nodarbojās ar dažādām aktivitātēm: izmantoja šīs teritorijas ne tikai kā kapsētas, bet arī rekreatīviem nolūkiem, caurstaigājot (Nordh et al. 2022). Kopenhāgenas pašvaldības mājaslapas sadaļā par pilsētas kapsētām ir rakstīts: “Kapsētas ir domātas arī dzīvajiem” (Copenhagen municipality 2023). Šajā apakšnodaļā tiek aplūkota 2015. gadā izstrādātā Kopenhāgenas kapsētu attīstības politika un kapsētu pārvaldības pieeja, ko tā reglamentē, kā arī viena no kapsētām, kuru šī attīstības politika ir ietekmējusi.

“Piecu Kopenhāgenas kapsētu attīstības politika līdz 2065. gadam” ir pieņemta 2015. gadā, un tajā aprakstītas pamatnostādnes gan par apbedījumu veikšanu aktīvajās kapsētās, gan

arī par kapsētu rekreatīvo nozīmi, tās nepieciešamību, izaicinājumiem un risinājumiem (Copenhagen municipality 2015). Lai arī visas Kopenhāgenas kapsētas ir baznīcas īpašumā un pārvaldībā (Nordh et al. 2022), attīstības politiku ir izstrādājusi Kopenhāgenas pašvaldība, demonstrējot baznīcas sadarbību ar pašvaldības institūcijām, īpaši teritorijas plānošanas jomā. Dokuments, kurš ir balstīts uz etnogrāfisku pētījumu (Grabalov, Nordh 2022), izšķir piecus izaicinājumus jeb saspīlējumus, kas ir būtiski kapsētu attīstībai kā publiski pieejamai zaļajai zonai. Tie ir: (1) publisks resurss/privāta teritorija; (2) vieta rekreācijai/vieta sērām; (3) vieta visiem/vieta konkrētām aktivitātēm; (4) labi zināma, familiāra vieta/nezināma un dažreiz bailīga vieta; (5) mūžīga (*timeless – eng.*) vieta/vieta, kas transformējas (Copenhagen municipality 2015). Šie izaicinājumi tiek izvērtēti katrā no piecām galvenajām Kopenhāgenas kapsētām, kā arī piedāvāti risinājumi šo saspīlējumu risināšanai. Dokumentu caurvij motīvs, ka kapsētām ir jābūt “vietai priekš visiem, bet ne priekš visa veida uzvedības” (Copenhagen municipality 2015, 9), kas rosina uz kompromisu starp iepriekš minētajiem saspīlējumiem. Šāda dokumenta izstrāde ir lielisks piemērs, kā stratēģiskā plānošana kā rīks var veicināt vēsturisko kapsētu izmantošanu kā pilsētas zaļo resursu un pavērst to attīstību daudzfunkcionālas telpas virzienā, vienlaikus neapdraudot to sakrālo un kultūrvēsturisko mantojumu.

Viena no piecām kapsētām, kuras attīstība veicināta ar izstrādāto attīstības politikas dokumentu, ir Bispebjergas kapsēta. Lai arī tajā joprojām notiek apbedīšana, tās neaktīvā daļa tiek izmantota arī kā pilsētas zaļā zona. Tā kā Bispebjergas kapsēta atrodas blīvi apdzīvotā urbānajā vidē un ir 43 hektārus liela, pilsēta nolēma to atvērt apmeklētājiem, ļaujot ikvienam tās alejas izmantot kā klusu, mierīgu vietu pastaigām un atpūtai dabā (VisitCopenhagen 2022). “Piecu Kopenhāgenas kapsētu attīstības politikā līdz 2065. gadam” kā galvenie Bispebjergas kapsētas izaicinājumi ir minēti informācijas nepieejamība apmeklētājiem, neizmantotas vai nepietiekami izmantotas zonas, kā arī tās fiziskā noslēgtība, kas traucē piesaistīt nejaušos apmeklētājus, taču stratēģiskie mērķi – rekreācijas veicināšana neizmantotajās zonās, sabiedrības uzmanības pievēršana un kapsētas atvēršana plašākai publikai (Copenhagen municipality 2015).

Daļa no attīstības politikā uzstādītajiem stratēģiskajiem mērķiem jau ir realizēti. Lai padarītu Bispebjergas kapsētu pievilcīgāku un pieejamāku apmeklētājiem, 2020. gadā tika veikta tās ieejas rekonstrukcija, kā arī labiekārtošanas darbi: papildus apstādījumi, apgaismojums (VEGA Landskab 2022). Tāpat netiek aizmirsta kapsētas primārā funkcija – apbedījumu un kapsētas funkcija. Izvietojot informatīvus materiālus, kapsētas apmeklētājiem tiek lūgts uzvesties mierīgi, klusi un atbilstoši kapsētas videi, netraucējot citiem sērot (Copenhagen municipality 2015).

1.1. attēls. Bispjebergas kapsētas sakuru aleja (Christiansen et al 2002).

1.2.2. No kapsētas par parku: Berlīnes un Sidnejas gadījums

Kanādiešu vides pētnieki Džesika Kvintone (Jessica Quinton) un Pīters Dvinkers (Peter Duinker) ir veikuši salīdzinošu pētījumu par kapsētām un parkiem urbānajā kontekstā Kanādā. Viņi pierāda, ka, lai arī kapsētām ir biežāk lielāka kultūrvēsturiskā vērtība, atšķirīga pārvaldība, regulas, publiskā pieejamība un raksturs, daudzos aspektos kapsētas tomēr ir līdzīgas parkiem, kā piemēram, veģetācija un tās uzturēšana (Quinton, Duinker 2019). Tāpat abām teritorijām ir līdzīgi galvenie drošības draudi: slikts apgaismojums, aizaugšana, bezpajumtnieki, narkotiku vai alkohola lietošana, vandālisms (Quinton, Duinker 2019). Sava pētījuma rezultātos viņi uzsver, ka, lai arī kapsētas nevar pilnībā pielīdzināt parkiem, tās var pētīt un pārvaldīt kā atšķirīgas urbānās zaļās zonas, tādējādi no tām iegūstot līdzīgus ekosistēmu pakalpojumus kā no parkiem: estētiskās vērtības, cilvēku veselību un labklājību, veģetācijas aizsardzību, mikroklimata regulēšanas iespējas un citus (Quinton, Duinker 2019). Šajā apakšnodaļā tiks parādīti divi piemēri no Vācijas un Austrālijas, kur vēsturiska kapsēta ir pilnībā transformēta par parku.

Laizes parks (Leise park) atrodas Berlīnē, blīvi apdzīvotā apkaimē – Betcovas kvartālā (Bötzowviertel). Agrāk tā bija Svētās Marijas un Svētā Nikolaja (St. Marien-St. Nicolai) kapsēta, taču šo vēsturisko kapsētu pārveidoja par publisku parku pēc apkaimes iedzīvotāju iniciatīvas (VisitBerlin S.a.), tāpēc tā plānošana un pārveidošana notika ciešā sadarbībā ar apkaimes iedzīvotājiem, ņemot vērā viņu vēlmes (Architizer S.a.). Galvenokārt iedzīvotāji gribēja saglabāt teritoriju klusu un mierīgu, tāpēc plānotāji nolēma tikai vienu daļu parka

labiekārtot ar bērnu atrakcijām un soliņiem, otrā iekopjot tikai taciņas un atstājot to kā pastaigu vietu (Architizer S.a.).

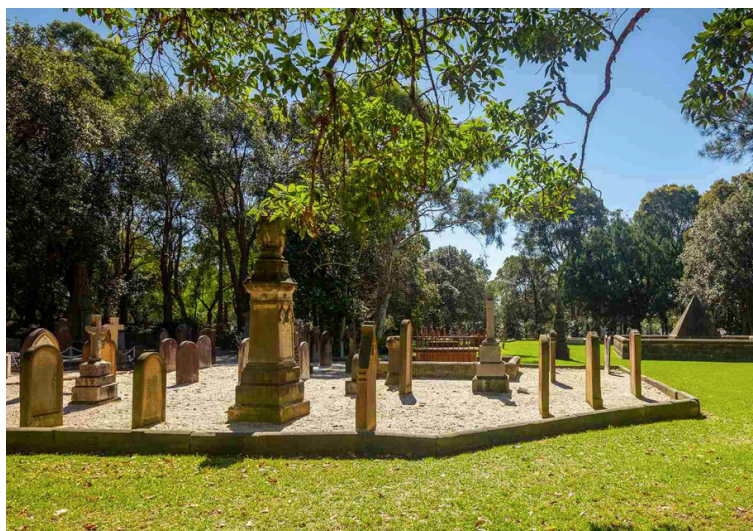

1.2. attēls. Laizes parka kapakmeņi (pa kreisi) un gājēju ceļš (pa labi) (Holmes 2014).

Rezultātā jauniegūtais parks kalpo kā daudzfunkcionāla zaļā zona: tajā ir gan saglabāti vēsturiskie pieminekļi un kapakmeņi, gan labiekārtotas un pieejamas rekreācijas iespējas, kā arī izveidoti gājēju celiņi, kurus ir ērti apmeklēt arī cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Tāpat daļā teritorijas tika atstāta dabīgā vide, neveidojot labiekārtotus gājēju celiņus. Šī parka daļa visvairāk kalpo kā vieta, kur izrauties no pilsētas trokšņiem, jo tā veido klusu un labai pietuvinātu iespēju pastaigāties (Architizer S.a.).

Svētā Tomasa atdusas parks (St. Thomas Rest Park) Sidnejā ir pirmā eiropiešu (kristiešu) izveidotā kapsēta Austrālijas ziemeļu krastā (North Sydney Council 2020), kas piešķir tai vēsturisku nozīmi. Kapu revitalizācijas procesā tika nolemts saglabāt vēsturiskos kapakmeņus, atjaunot tos un izvietot vienā laukumā, kur tos var ikviens ērti apskatīt, kā arī godināt aizgājējus, noliekot ziedus vai sveci. Teritorijai tika piešķirta arī sociālā un rekreācijas funkcija, labiekārtojot teritoriju ar bērnu laukumu, piknika galdiem, tualetēm un publiski pieejamajiem ūdens krāniem (North Sydney Council 2020). Tāpat teritorijā atļauts staigāt ar suņiem.

Šī vēsturiskā kapsēta parāda interesantu un radošu pieeju, kā pārveidot vēsturisku kapsētu par parkam līdzīgu daudzveidīgu urbāno zaļo zonu ar memoriālo zonu, kas atgādina par šīs teritorijas vēsturi.

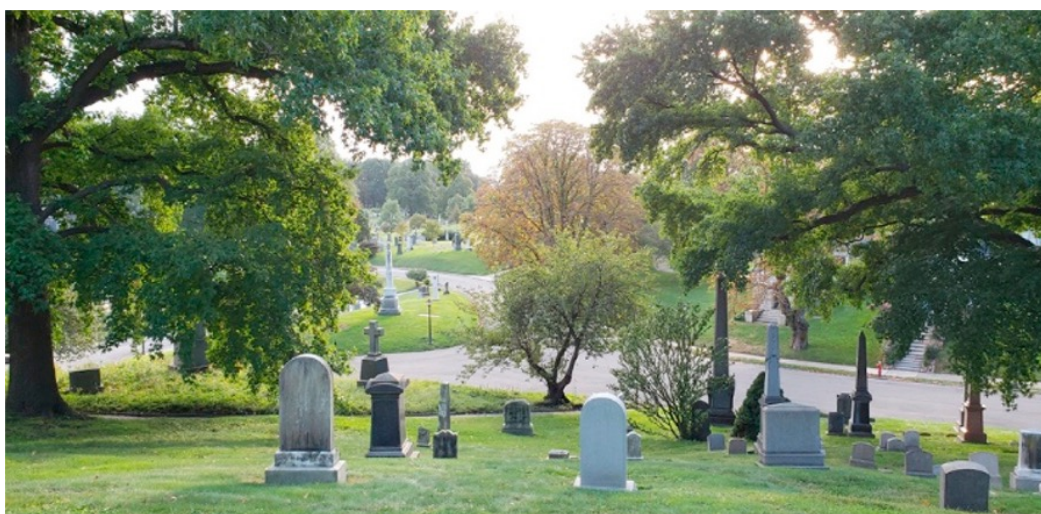

1.3. attēls. Sv. Tomasa atdusas parka zona ar vēsturiskajiem kapakmeņiem (Gruenewald 2021).

Kapsētu pārveidošana par parkiem nav piemērots risinājums jebkurai kapsētai. Moderns kapsētu pielietojums kā parkam nedrīkst apdraudēt vai noniecināt kapsētu vēsturisko, atceres un piemiņas funkciju (Quinton, Duinker 2019).

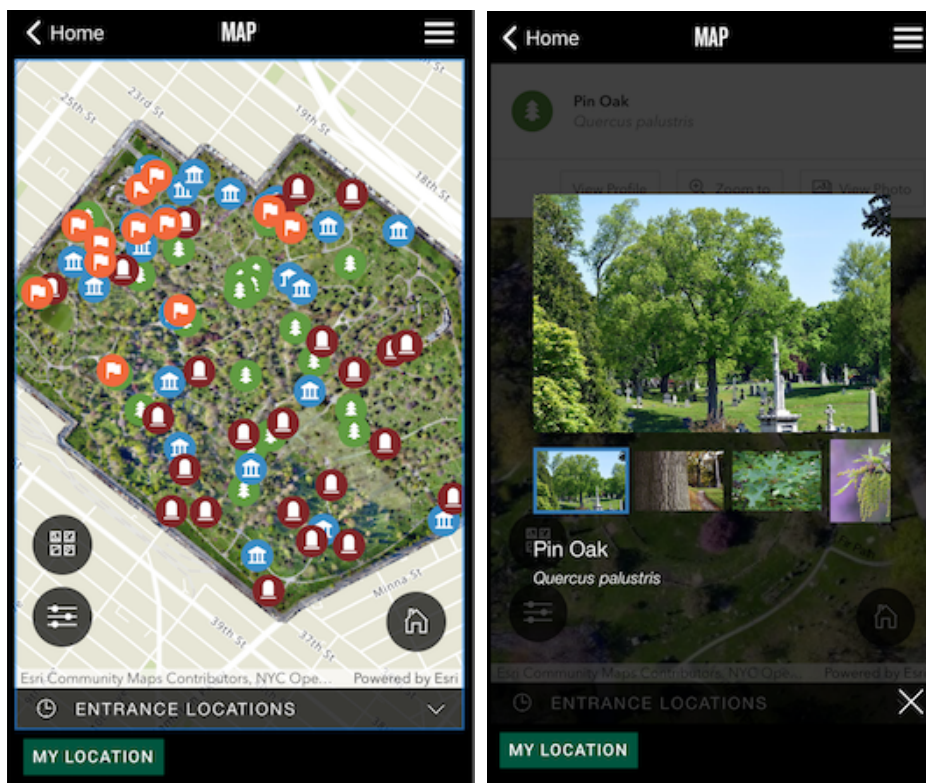
1.2.3. Muzejveida parks: Grīnvudas kapsēta Ņujorkā

194 hektārus lielā Grīnvudas kapsēta (Green-Wood cemetery) atrodas Bruklinā kopš 1838. gada (Rae 2021). Lai arī kapsēta joprojām ir aktīva, tā ir pārveidota par muzejveida parku, kurā par atsevišķu samaksu apmeklētāji gida pavadībā var izzināt kapsētas kultūrvēsturisko mantojumu (Green-Wood 2022), kā arī aplūkot tās iespaidīgo dendroloģisko klāstu. Tā kā kapsēta ir privātā sektora pārvaldībā (Rae 2021), ieviešot maksas pakalpojumus, tā ieguva papildus līdzekļus tās turpmākai uzturēšanai (Green-Wood 2022).

1.4. attēls. Grīnvudas kapsētas ainava (Rae 2021, 6).

Kapsētā nav atļauts skriet, pastaigāties ar suni vai braukt ar velosipēdu, taču to var izmantot kā atpūtas vietu pastaigām, kā arī noteiktos laikos tajā notiek arī dažāda veida pasākumi: mākslas izstādes, dejas performances un pat jogas nodarbības. Kapsēta piedāvā arī “nāves izglītības” (*death education – eng.*) nodarbības, kurās tiek runāts par nāvi, miršanu un pieminēšanu kā daļu no cilvēku dzīves. Kapsētai ir izstrādāta sava aplikācija (Green-Wood 2022), kur kartētas ne tikai atdusas vietas un pieminekļi, bet arī dabas objekti, kā piemēram, koki. Tāpat tur pieejams audiogids, lai apmeklētājs varētu uzzināt vairāk par sev interesējošiem objektiem.

1.5. attēls. Ekrānuzņēmumi no Grīnvudas kapsētas aplikācijas (Green-Wood 2022).

Tā kā daļa kapsētas joprojām ir aktīva, tajā tiek izdalītas teritorijas dažādām funkcijām, respektējot tos, kuri kapsētā ierodas sērot, taču sniedzot iespēju kapu neaktīvajai daļai kalpot gan kā atpūtas zonai, gan kā pasākumu norises vietai, gan kā vietai, kur izglītoties vai izziņāt vēsturi. Tādējādi kapsēta funkcionē ne tikai kā kapsēta un zaļā zona, bet arī kā mākslas, vēstures un izglītības centrs. Tāpat kapsētā ir noteikti laiki, kas kalpo kā “klusās stundas” – laiki, kad kapsētā var ierasties tikai sērotāji, zinot, ka viņus neviens netraucēs (Green-wood 2022).

Šāda kapsētas atvēršana plašākai publikai pārveido Grīnvudas kapsētu par zaļo zonu ar mākslas, kultūras, vēstures un izglītības centra funkcijām. Izstrādātā aplikācija kā informācijas iegūšanas rīks ļauj ikvienam apmeklētājam uzzināt vairāk par objektiem, kas atrodas kapsētā, tādējādi veicinot cieņpilnu sabiedrības attieksmi pret teritoriju (Rae 2021). Kapsētas neaktīvā

daļa tiek izmantota daudzfunkcionāli, vienlaikus respektējot kapsētas sakrālumu un mierīgo atmosfēru, kā arī apmeklētājus, kuri ieradušies pieminēt aizgājējus.

1.3. Kopsavilkums

Aplūkotā teorija un gadījumi norāda uz tendenci kristīgo tradīciju pasaulē, īpaši Skandināvijas valstīs, kapsētas, tostarp neaktīvās un vēsturiskās kapsētas, izmantot ne tikai pēc to primārās funkcijas, bet arī rekreatīviem nolūkiem: vēstures izzināšanai, atpūtai pie dabas, pastaigām un citiem. Tāpat apskatītajos pētījumos tiek minēti dažādi ieguvumi no kapsētu izmantošanas kā īpašas urbānās zaļās zonas: kapsētu teritoriju ilgtspēja (Woodthorpe 2011), apkaimes zaļās infrastruktūras papildināšana (Rae 2021), arhitektūras un vēstures pieminekļu saglabāšana (Clements 2017), sociālo un biofizisko vajadzību apmierināšana iedzīvotājiem (Quinton, Duinker 2019).

Gadījumu apskatā iezīmējas, ka vairāku vēsturisko kapsētu pārveidošanas cēlonis ir iedzīvotāji: Kopenhāgenas iedzīvotāji jau izmantoja vēsturiskās kapsētas daudzfunkcionāli, Laizes parka apkaimes iedzīvotāji izrādīja iniciatīvu un piedalījās jaunās zaļās zonas plānošanā. Lielākoties pārveidotajās kapsētās ir ievērota kapsētas memoriālās funkcijas saglabāšana, nošķirot dažādas teritorijas zonas, nosakot sociālās normas vēsturiskajā kapsētā vai pielāgojot darba laiku, radot atmosfēru tiem, kas ieradušies atceres nolūkos. Visās kapsētās ir padomāts par infrastruktūru, lai tā būtu ērta (plaši celiņi, soliņi) un droša (apgaismojums). Ne visās pārveidotajās kapsētās ir atļauta skriešana, braukšana ar velosipēdu un pastaigāšanās ar suni.

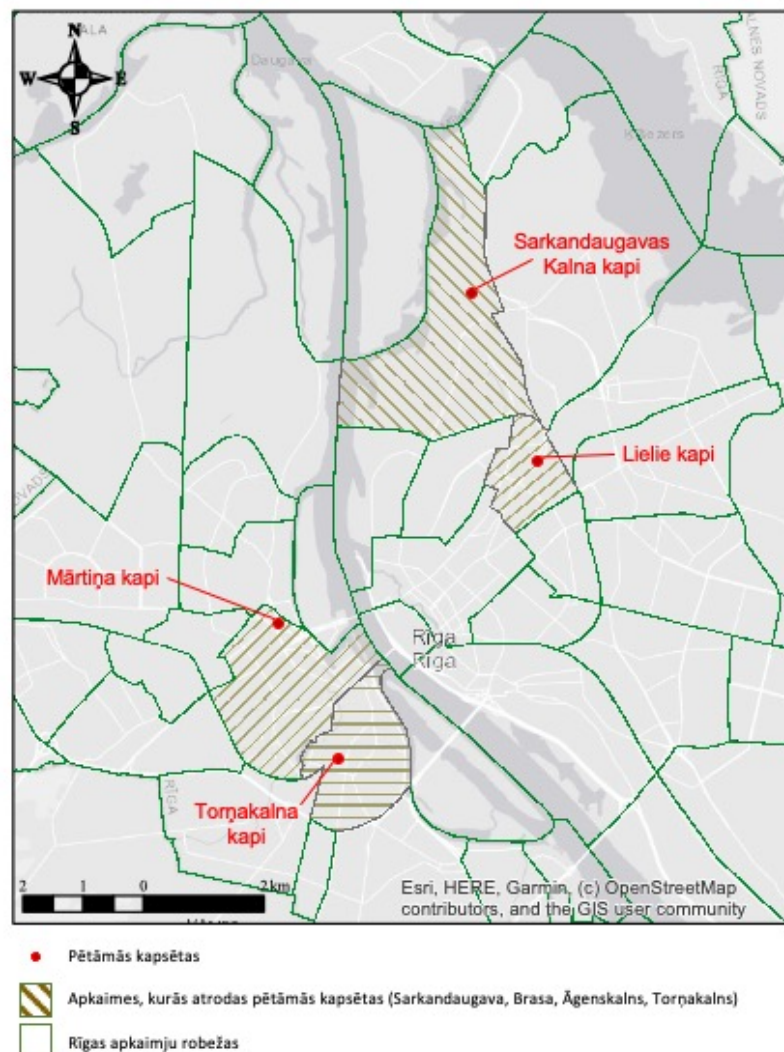
Teorijas nodaļā izkristalizējas dažādas kapsētu teritoriālās un sociālās iezīmes, kas nosaka iespēju tās izmantot daudzveidīgi, veicinot to integrāciju mūsdienu pilsētā. Šādi kritēriji ir, piemēram, teritorijas struktūra (platība, infrastruktūra, veģetācija, kapsētas tips, fiziskā pieejamība), konteksts (apkaime un tās iedzīvotāju blīvums, tuvākā zaļā zona (parks, skvērs, dārzs)), pārvaldības jautājumi (ierobežojumi, likumi un plānošanas dokumenti, kas attiecas uz kapsētu), kā arī apmeklētāju piesaistīšanas iespējas (vai tajā ir slavenas apbedījumu vietas, informācijas pieejamība).

2. MATERIĀLI UN METODEDES

Lai kontekstualizētu darbā izvirzīto mērķi un izveidotu pieeju analīzei, tika veikts zinātniskās literatūras apskats, ietverot gan tēmai atbilstošus rakstus no zinātniskajiem žurnāliem, gan pētnieku veiktās gadījumu analīzes dažādās pasaules valstīs. Tāpat tika aplūkota un apkopota cita veida literatūra: grāmatas, raksti no medijiem, normatīvie akti, plānošanas dokumenti. Šāda apkopošana ļāva apzināties esošos pētījumus un pētnieciskos virzienus par kapsētām un to vietu pilsētvidē, kā arī novērot tendences gadījumu analīzēs dažādās pasaules pilsētās. Liela daļa aplūkoto pētījumu ir veikti salīdzinoši nesen – pēdējo piecu gadu laikā. Tas apstiprina tēmas aktualitāti un iezīmē pašreizējās tendences Eiropā un pasaulē.

2.1. Pētāmās teritorijas

Situācijas analīzei izvēlēti četri Rīgas kapi – Lielie kapi (oficiāli – Dārzu un parku ansamblis “Lielie kapi” ar memoriālajām celtnēm), Torņakalna kapsēta, Mārtiņa kapsēta un Sarkandaugavas Kalna kapi (2.1.attēlā). Visas izvēlētās kapsētas atbilst šī darba vēsturisko kapu definīcijai – tajās vairs nenotiek jauni apbedījumi (neskaitot urnas ar kremētu mirušo pelniem) un tām ir kultūrvēsturiska vērtība – īpaši arhitektūras elementi, nemateriālais mantojums un vēsturisku personību apbedījuma vietas. Tāpat katra kapsēta atrodas citā Rīgas apkaimē (Brasā, Torņakalnā, Āgenskalnā un Sarkandaugavā), līdz ar to ir pakļautas dažādiem faktoriem, kas ietekmē to izmantošanas veidu un biežumu.

2.1. attēls. Pētāmo kapsētu novietojums Rīgā. M 1:110 000.
(izstrādājusi autore, izmantojot Envirotech 2021, Esri 2023)

No literatūras apskata tika izvēlēti dažādi parametri kā kritēriji, lai noteiktu Lielo kapu, Torņakalna kapsētas, Mārtiņa kapsētas un Sarkandaugavas Kalna kapsētas teritorijas struktūru un funkcijas. Šīs iezīmes ir pamats 3. nodaļā veiktajai pētāmo teritoriju situācijas analīzei:

1. Teritorijas tips;
2. Pēdējā apbedījuma veikšanas laiks;
3. Platība;
4. Infrastruktūra;
5. Fiziskā pieejamība;
6. Veģetācija;
7. Slavenas apbedījumu vietas;
8. Apkaime, tās iedzīvotāju blīvums;

9. Tuvākā publiski pieejamā zaļā zona (parks, skvērs, dārzs), tās platība un attālums līdz tai;
10. Tuvākās publiski pieejamās zaļās zonas platība salīdzinājumā ar kapsētas platību;
11. Pārvaldība;
12. Informācijas pieejamība uz vietas;
13. Pašreizējās izmantošanas veidi.

2.2.Pētījumā izmantotie dati un to apstrāde

Lai veiktu pētāmo teritoriju pašreizējās situācijas analīzi, tika pielietotas dažādas datu ievākšanas metodes: likumu un plānošanas dokumentu izpēte, teritoriju apsekojumi (vizuālais novērtējums, novērojumi, sarunas ar apmeklētājiem), intervijas ar iesaistīto pušu ekspertiem, kā arī tiešsaistes aptauja divu apkaimju iedzīvotājiem par kapsētu teritoriju izmantošanu un redzējumu par to nākotni.

Iedzīvotāju blīvumu aprēķināšanai Rīgas apkaimēs dati iegūti no Rīgas domes portāla “Apkaimes.lv”, kur savukārt dati iegūti no Centrālās statistikas pārvaldes. Aprēķinos tika izmantoti 2021. gada dati.

Kartogrāfiskie materiāli izstrādājusi autore, lietojot programmu ArcMap 10.8.1 un izmantojot publiski pieejamus datu slāņus – pamatkarti (Esri 2023) un Rīgas apkaimju robežas (Envirotech 2021). Dati par pētāmo teritoriju un to tuvāko zaļo zonu platībām un attālumiem no vēsturiskās kapsētas līdz tuvākajai zaļajai zonai tika mērīti, izmantojot karšu pārlūka BalticMaps (Jāņa sēta 2023) attālumu un laukumu mērīšanas rīkus.

2.2.1. Teritoriju apsekojumi

Maģistra darba izstrādes laikā autore veica vairākkārtīgus katras pētāmās teritorijas apsekojumus, lai veiktu novērojumus, foto fiksācijas, kapsētas vizuālo novērtējumu, kā arī sarunātos ar to apmeklētājiem. Lai nodrošinātu apsekojumos iegūto datu dažādību, katra kapsēta tika apsekota vairākkārt – dažādās dienās (darba dienās, brīvdienās, svētku dienās), dažādos dienas laikos (no rīta, pēcpusdienā, vakarā), kā arī dažādos laikapstākļos. Apsekojumi gan tika veikti vienā gadalaikā, taču, izmantojot apstākli, ka autore dzīvo netālu no Lielajiem kapiem, tie ir vēroti ilgstoši un dažādos gadalaikos.

Maģistra darba ietvaros teritoriju apsekojumi norisinājās no 2023. gada 9. marta līdz 2023. gada 13. Maijam, ārpus ietvaram Lielie kapi vēroti jau 3 gadus. Katra kapsēta tika apsekota vismaz 5 reizes, nodrošinot apsekojumu veikšanas laika dažādību. Dodoties apsekot teritoriju, iepriekš tika sagatavota veidlapa ar konkrētajā apsekojumā pētāmajiem aspektiem

(piemēram, veģetācija, infrastruktūra, u.c.), lai nodrošinātu, ka apsekojuma laikā tiek pievērsta uzmanība visiem nepieciešamajiem aspektiem. Tāpat veiktie apsekojumi tika uzskaitīti tabulā, lai uzskatāmi uzskaitītu to veikšanas dienas, laiku un laikapstākļus, tādējādi nodrošinot to dažādību.

Teritoriju apsekojumu laikā autore veica arī īsas sarunas ar to apmeklētājiem, vaicājot, piemēram, parādīt kartē, kāds ir viņu maršruts pa attiecīgo kapsētu, vai arī apmeklējuma mērķis, tādējādi iegūstot papildus datus par novērojumiem teritorijā. Iegūtie dati no sarunām tika fiksēti kā pieraksti un netika apkopoti to individuālā un nestrukturētā rakstura dēļ.

Divi kapsētu apsekojumi tika veikti kā dalība pasākumos: viens 2023. gada 1. maijā Torņakalna kapsētā, kur norisinājās talka, un otrs 2023. gada 7. maijā Lielajos kapos, Augšāmcelšanās baznīcā Jura Millera grāmatas “Lielie kapi Rīgā” atklāšanas pasākumā.

Pēc katra apsekojuma autore veica pierakstus par attiecīgajā apsekojumā novēroto, lai fiksētu iegūtos datus un tos izmantotu situācijas analīzes veikšanā.

2.2.2. Tiešsaistes aptaujas

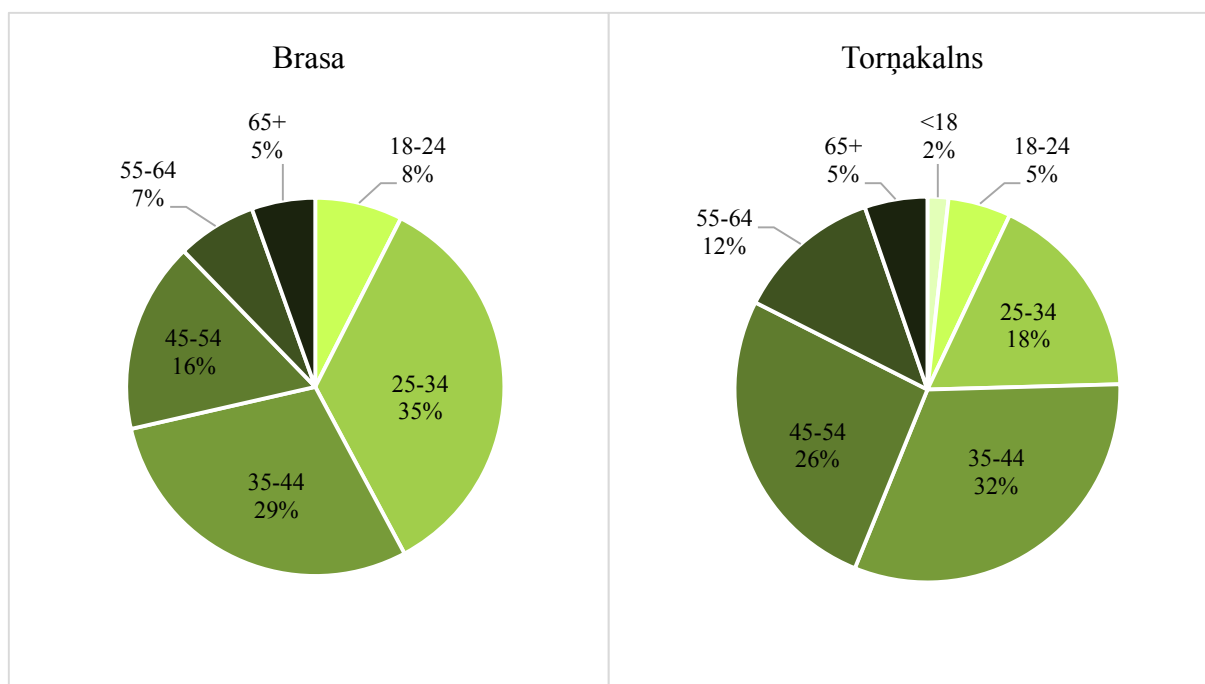
Lai papildinātu apsekojumos iegūtos datus par kapsētu izmantošanas veidiem un noskaidrotu apkaimju iedzīvotāju viedokli par kapsētām viņu apkaimē, tika veiktas divas tiešsaistes aptaujas: Brasas iedzīvotāju aptauja par Lielajiem kapiem un Torņakalna iedzīvotāju aptauja par Torņakalna kapsētu. Par pārējām divām pētāmajām kapsētām autore izvēlējās neveikt tiešsaistes aptauju, jo jau sākotnējos apsekojumos iegūtie dati liecināja, ka Mārtiņa kapsēta un Sarkandaugavas Kalna kapsēta ir ar izteiktāku kapsētas atmosfēru, respektīvi, iekļaujas apkaimē kā funkcionējoša kapsēta.

Anketa bija anonīma. Tās jautājumi tika sadalīti tematiskos blokos – demogrāfiski jautājumi (vecums, dzimums), zaļo zonu izmantošana, iemesli attiecīgās kapsētas teritorijas izmantošanai vai neizmantošanai (atkarībā no atbildes iepriekšējos jautājumos), viedoklis par pieļaujamo un nepieļaujamo rīcību un uzvedību attiecīgajā vēsturiskajā kapsētā, kā arī skatījums uz teritorijas nākotni. Pilnas abu anketu veidlapas aplūkojamas šī darba 1. pielikumā. Abu apkaimju anketas bija vienādas, atšķīrās tikai apkaimē tuvās zaļās zonas un vēsturiskā kapsēta, par kuru tiek uzdoti jautājumi, līdz ar to abās anketās iegūtie rezultāti ir savstarpēji salīdzināmi. Anketa kopumā sastāvēja no 15 jautājumiem, no kuriem 6 bija atvērtie jautājumi, lai veicinātu katra respondenta atbildes autentiskumu.

Tiešsaistes anketēšanas norises laiks bija no 2023. gada 20. aprīļa līdz 24. aprīlim. Abas anketas tika veidotas Google Veidlapu (*Google Forms – eng.*) platformā. Tajās piedalījās 147 Brasas iedzīvotāji un 57 Torņakalna iedzīvotāji; visas anketas bija derīgas. Anketas tika

izplatītas sociālā tīkla Facebook apkaimju grupās, kā arī Torņakalna kapu un Lielo kapu draugu Facebook lapās.

Respondentu profils nav raksturojams kā apkaimi reprezentējošs, jo pieeja anketai netika kontrolēta. Abās anketās bija vienāds dzimumu sadalījums: 83% no respondentiem bija sievietes un 17% – vīrieši. Abās anketās tika pārstāvētas visas vecumu grupas no 18 līdz 64 gadiem, kā arī abās anketās piedalījās vairāki 65 gadus un vecāki respondenti (2.2. attēls). Torņakalna iedzīvotāju anketu aizpildīja arī 1 respondents zem 18 gadu vecuma. Abās anketās lielākā daļa respondentu ir vecumā no 25 līdz 54 gadiem (80% Brasas iedzīvotāju anketā; 76% Torņakalna iedzīvotāju anketā).

2.2. attēls. Aptaujāto Brasas un Torņakalna apkaimes iedzīvotāju sadalījums pa vecuma grupām (N=147 (Brasa); N=57 (Torņakalna))
(izstrādājusi autore, izmantojot aptaujā iegūtos datus, 2023)

Iegūtās atbildes no Google veidlapu platformas tika lejupielādētas Microsoft Excel datu faila formātā. Turpmākā datu apstrāde – apkopošana, atvērto atbilžu kodēšana un grafiku izveide – tika veikta Microsoft Excel 2016 programmatūrā.

Pētījums varētu tikt paplašināts un uzlabots, veicot reprezentatīvu Rīgas iedzīvotāju aptauju, aptverot vairāk vēsturiskās kapsētas, kā arī iegūt priekšstatu par citu Rīgas apkaimju iedzīvotāju saskari un viedokli ar vēsturiskajiem kapiem. Tāpat kvantitatīvs pētījums ar

reprezentatīvu izlasi kalpotu kā sabiedrības viedokļa mēraukla un pamats padziļinātākai kvalitatīvajai izpētei.

2.2.3. Daļēji strukturētas intervijas

Maģistra darba izstrādes laikā tika veiktas 5 daļēji strukturētas intervijas ar iesaistīto pušu aktīvistiem un ekspertiem (sk. 2.1. tabulu). 3 intervijas notika klātienē, tiekoties kādā no izvēlētajām pētāmajām kapsētām, taču pārējās notika telefoniski. Katrai intervijai tika sagatavotas vadlīnijas, pielāgojot tās attiecīgā intervējamā specialitātei un saistībai ar darba tematiku, lai veicinātu maksimālu pienesumu pētījumam. Vadlīnijas sastāvēja no aptuveni 10 jautājumiem, taču tā kā visas intervijas izvērās vairāk kā brīvas sarunas, lielākoties atbildes uz jautājumiem tika saņemtas netiešā formā.

2.1.tabula

Dati par veiktajām intervijām

Nr.	Intervējamais	Amats/specialitāte	Intervijas datums	Intervijas formāts	Intervijas ilgums
1.	Rita Eva Našeniece	Rīgas domes deputāte, Brasas apkaimes biedrības un Lielo kapu aktīviste	28.04.2023.	Klātienē, Lielajos kapos	1h 10min
2.	Valdis Gavars	Rīgas domes deputāts, Torņakalna kapsētas aktīvists	01.05.2023.	Klātienē, Torņakalna kapos	55min
3.	Kārlis Lakševics	Sociālantropologs	03.05.2023.	Telefoniski	29min
4.	Gunārs Nāgels	Rīgas pieminekļu aģentūras direktors	05.05.2023.	Klātienē, Lielajos kapos	1h 40min
5.	Andris Gobiņš	Kustības "Lielo kapu draugi" aizsācējs un aktīvists	15.05.2023.	Telefoniski	42min

Visas daļēji strukturētās intervijas, izņemot interviju ar Valdi Gavaru, tika ierakstītas, iepriekš saņemot atļauju no intervējamā un brīdinot par ieraksta izmantošanu. Iegūtais intervijas ieraksts tika izmantots tikai, lai atkārtoti noklausītos sarunu un papildinātu situācijas

analīzes nodaļu, taču intervijas netika transkribētas vai nodotas trešajām personām. Interviju laikā tika veiktas arī piezīmes iegūtā datu apjoma strukturizēšanai.

3. SITUĀCIJAS ANALĪZE

Analīzei un savstarpējai salīdzināšanai tika izvēlētas četras Rīgas kapsētas: Lielie kapi, Torņakalna kapsēta, Mārtiņa kapsēta un Sarkandaugavas Kalna kapi. Katra kapsēta atrodas citā Rīgas apkaimē (attiecīgi – Brasa, Torņakalns, Āgenskalns, Sarkandaugava). Visas kapsētas ir slēgtas apbedījumiem un virsapbedījumiem, pēdējie apbedījumi veikti 20. gs 30. līdz 60. gados. Torņakalna, Mārtiņa un Sarkandaugavas Kalnu kapos joprojām atļauti urnu apbedījumi, pēdējie veikti 2022. gadā. Platības ziņā Torņakalna, Mārtiņa un Sarkandaugavas Kalna kapi ir līdzīgi – no 2,4 līdz 2,8 hektāriem. Lielie kapi ir krietni lielāki, aptverot 25,2 hektārus lielu teritoriju. Par Lielo kapu teritoriju šajā analizē tiek uzskatīta teritorija starp Senču ielu, Klijaņa ielu, Miera un Kluso ielu, respektīvi, neskaitot Jēkaba kapu teritoriju starp Mēness un Senču ielām. Kartogrāfiskie materiāli ar pētāmo kapsētu novietojumu kartē un iezīmētām tuvākajām publiski pieejamajām zaļajām zonām pievienots šī darba 2. pielikumā.

Šī nodaļa sastāv no kopsavilkuma tabulas, kur uzskatāmi var salīdzināt visas analizētās kapsētas, kā arī 3 apakšnodaļām, kur izvērsti aprakstīta izvēlēto vēsturisko kapsētu pārvaldība (atbildīgās institūcijas, juridiskais ietvars un uz teritorijām attiecināmie plānošanas dokumenti), fiziskā un dabas vide (tostarp, infrastruktūra un informācijas pieejamība), kā arī apkaimju iedzīvotāju viedoklis par pieļaujamām un nepieļaujamām rīcībām vēsturiskajos kapos.

3.1.tabula

Lielo kapu, Torņakalna kapsētas, Mārtiņa kapsētas un Sarkandaugavas Kalna kapu analīzes kopsavilkums (izstrādājusi autore, izmantojot novērojumus un aptaujā iegūtos datus 2023, Rīgas pieminekļu aģentūra S.a, Memorial services 2023, RD MVD 2023, Dabas aizsardzības pārvalde S.a, Jāņa sēta 2023, Rīgas pilsētas apkaimes 2023, citējot Centrālās statistikas pārvalde 2021)

Nr.	Kritērijs	Lielie kapi	Torņakalna kapsēta	Mārtiņa kapsēta	Sarkandaugavas Kalna kapi
1.	Teritorijas tips	Dārzu un parku ansamblis "Lielie kapi" ar memoriālajām celtnēm	Slēgta kapsēta	Slēgta kapsēta	Slēgta kapsēta
2.	Pēdējie apbedījumi (neattiecas uz urnām)	20.gs. 60. gadi	20.gs. 50.gadi	20.gs. 50.gadi	20.gs. 30. gadi
3.	Pēdējie urnu apbedījumi	Nav informācijas	2022. gadā	2022. gadā	2022. gadā
4.	Platība	25,2 ha	2,7 ha	2,8 ha	2,4 ha
5.	Infrastruktūra	Plaši, asfaltēti un iemīti celiņi, daļējs apgaismojums, soliņi, miskastes	Atkritumu konteineri, iemīti celiņi	Atkritumu konteineri, iemīti celiņi	Atkritumu konteineri, iemīti celiņi
6.	Fiziskā pieejamība	Nav iežogojuma vai darba laika	Iežogojums, ierobežots darba laiks	Iežogojums, ierobežots darba laiks	Iežogojums, ierobežots darba laiks
7.	Veģētācija	Koki, krūmi, zemsedzes augi, zilsniedzītes, u.c. ziedaugi. Divi īpaši aizsargājamie koki	Koki, krūmi, zemsedzes augi, papardes, u.c.	Koki, krūmi, u.c.	Koki, krūmi, u.c.

8.	Slavenu personu apbedījumu vietas	Ir, lielā daudzumā. Zināmākie: Krišjānis Barons, Kārlis Mīlenbahs, Krišjānis Valdemārs, u.c.	Ir, dažas. Zināmākie: Natālija Draudziņa, Jēkabs Kazāks, u.c.	Ir, dažas. Zināmākais: Dāvids Hieronīms Grindelis.	Ir, viena. Kārlis Fridrihs Fromms.
9.	Apkaime, tās iedzīvotāju skaits un blīvums (2021)	Brasa, 12367 iedz., 7103 iedz./km ²	Torņakalns, 6373 iedz., 1985 iedz./km ²	Āgenskalns, 23800 iedz., 5159 iedz./km ²	Sarkandaugava, 16022 iedz., 2109 iedz./km ²
10.	Tuvākā publiski pieejamā zaļā zona (parks, skvērs, dārzs), tās platība un attālums līdz tai	Grīziņkalna parks, 10,6 ha, 1,8 km	Arkādijas parks, 7,3 ha, 0,5 km	Dzegužkalns, 11,8 ha, 1,4 km	Sarkandaugavas parks, 2,8 ha, 0 km
11.	Tuvākās publiski pieejamās zaļās zonas platība salīdzinājumā ar kapsētas platību	58% mazāks nekā Lielie kapi	170% lielāks nekā Torņakalna kapi	320% lielāks nekā Mārtiņa kapi	16% lielāks nekā Sarkandaugavas Kalna kapi
12.	Pārvaldība	Apsaimnieko Rīgas pieminekļu aģentūra un Rīgas meži	Apsaimnieko Rīgas Domes Mājokļu un vides departaments		
13.	Informācijas pieejamība uz vietas	Divas informatīvās zīmes, kapakmeņi	Kapakmeņi, darba laika zīme	Kapakmeņi, darba laika zīme	Kapakmeņi
14.	Pašreizējie izmantošanas veidi	Pastaigas, tranzīts, sportošana, svaiga gaisa un dabas baudīšana, vēstures izzināšana, u.c.	Kapa vietu kopšana, atcere, pastaigas, svaiga gaisa un dabas baudīšana, u.c.	Kapa vietu kopšana, atcere	Kapa vietu kopšana, atcere

3.1. Pārvaldība

Kapsētu iekšējās kārtības noteikumi, kapavietu piešķiršana, kopšanas un uzturēšanas kārtība, apbedīšanas kārtība, kā arī kapliču izmantošanas kārtība Rīgā tiek regulēta ar Rīgas valstspilsētas pašvaldības kapsētu darbības un uzturēšanas saistošajiem noteikumiem (Rīgas valstspilsētas .. 2015). Šie noteikumi attiecas tikai uz to 7. pielikumā uzskaitītajām Rīgas valstspilsētas pašvaldības atvērtajām, daļēji slēgtajām un slēgtajām kapsētām. Torņakalna kapsēta un Mārtiņa kapsēta ir iekļautas šajā sarakstā kā slēgtas kapsētas, respektīvi, kapsētas, kas ir “slēgtas apbedījumiem un virsapbedījumiem, izņemot urnas ar kremētu mirušo pelniem” (Rīgas valstspilsētas .. 2015). Sarkandaugavas Kalna kapi šajos saistošajos noteikumos ir uzskaitīti kā slēgta kapsēta, taču Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta mājaslapā tie norādīti kā daļēji slēgta kapsēta (RD MVD 2023), respektīvi, ka tajā ir atļauti apbedījumi ģimenes kapavietās, taču “jaunu kapavietu ierādīšana ir ierobežota” (RD MVD 2023). Mārtiņa kapsēta un Lielie kapi Rīgas kultūrvēsturisko teritoriju tematiskajā plānojumā iekļauti kā komplekss valsts aizsargājama kultūras piemineklis (RD PAD 2017b), tāpat abi kapi iekļauti valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā kā valsts nozīmes arhitektūras piemineklis (NKMP 2020). Par Torņakalna kapu, Mārtiņa kapu un Sarkandaugavas Kalna kapu uzturēšanu un apsaimniekošanu atbild Rīgas domes Mājokļu un vides departaments. Departamenta mājaslapā katrai no pašvaldības pārvaldībā esošajām kapsētām ir norādīta kapsētas adrese, kartogrāfiska shēma, nokļūšanas iespējas ar sabiedrisko transportu, kā arī kontakti (e-pasts un telefona numurs) kapsētu pārziņiem (RD MVD 2023). Lielo kapu šajā sarakstā nav, jo tā nav pilsētas kapsēta (Rīgas pieminekļu aģentūra S.a.) un uz to neattiecas iepriekš minētie saistošie noteikumi. Lielo kapu atšķirīgo statusu apstiprina arī Rīgas teritorijas plānojums: Torņakalna, Mārtiņa un Sarkandaugavas Kalna kapsētas funkcionālais zonējums ir “Dabas un apstādījumu teritorija (DA3)”, kas funkcionāli paredz teritorijas izmantošanu kapsētu ierīkošanai un uzturēšanai, taču Lielajiem kapiem tas ir “Dabas un apstādījumu teritorija (DA4)”, kas funkcionāli paredz “rekreācijas, sporta, tūrisma, kvalitatīvas dabas un kultūrvides u.tml. funkciju īstenošanu Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijā dabas vai daļēji pārveidotās dabas teritorijās, ietverot ar attiecīgo funkciju saistītās ēkas un inženierbūves” (Teritorijas izmantošanas .. 2021). Teritorijas papildizmantošanas veidi atļauj tirdzniecības vai pakalpojumu objektu apbūvi, tūrisma un atpūtas iestāžu apbūvi, kultūras iestāžu apbūvi un sporta būvju apbūvi, atbilstoši Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijai izstrādātajos plānošanas dokumentos noteiktajam (Teritorijas izmantošanas .. 2015). Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu 546. punktā norādīts, ka Lielie kapi ir viena no apstādījumu teritorijām, uz kuru piemēro šo

noteikumu 6.7. apakšnodaļas “Prasības parku un skvēru izmantošanai” nosacījumus, tomēr šajā apakšnodaļā Lielajiem kapiem nav izdalītas prasības kā citām zaļajām zonām – parkiem un skvēriem (Rīgas vēsturiskā .. 2006, 98; 154).

Lielo kapu pašreizējais oficiālais nosaukums ir “Dārzu un parku ansamblis Lielie kapi ar memoriālajām celtnēm”, tos apsaimnieko un pārvalda Rīgas pašvaldības aģentūra “Rīgas pieminekļu aģentūra”, par zaļo zonu kopšanas darbiem atbild Rīgas pašvaldības SIA “Rīgas meži” daļa “Dārzi un parki”(Rīgas pieminekļu aģentūra S.a.). Kā valsts nozīmes arhitektūras piemineklis Lielie kapi pakļaujas Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumiem (Kultūras pieminekļu .. 2021). Tāpat tie ir daļa no Rīgas vēsturiskā centra aizsardzības zonas, kas nozīmē, ka uz tiem attiecas arī Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumi. Lielie kapi Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumos iekļauti kā viena no Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas nozīmīgākajām saglabājamajām kultūrvēsturiskajām vērtībām (Rīgas vēsturiskā .. 2004). Rīgas ainavu tematiskajā plānojumā atzīmēti kā ekoloģiski augstvērtīga ainava, kā arī, kā daļa no Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas, kultūrvēsturiski augstvērtīga teritorija (RD PAD 2017a). Rīgas domes apstādījumu struktūras un publisko ārtelpu tematiskā plānojuma grafiskajā daļā Lielie kapi iezīmēti kā parks – vienā apzīmējumā ar tādiem Rīgas parkiem kā Kronvalda parks, Vērmanes dārzs, Ziedoņdārzs, u.c. (RD PAD 2017c).

Lielo kapu teritorijas kompleksa attīstība ir iekļauta Rīgas attīstības programmā 2022.-2027. gadam, kā rīcības plāna 2.4. uzdevuma “Saglabāt pilsētas kultūrvēsturisko ainavu, saudzējot un atjaunojot apbūves aizsardzības teritorijas” viena no rīcībām (RD PAD 2022). Šīs rīcības ietvaros Rīgas pieminekļu aģentūra ir izstrādājusi Lielo kapu attīstības koncepciju, kas akceptēta Rīgas domes Pilsētas attīstības komitejas sēdē 2022. gada 4. jūlijā (Rīgas pieminekļu aģentūra 2022). Šī koncepcija paredzēta kā vadlīnijas koncepcijas īstenošanas detalizācijas skiču projekta izstrādei, kas savukārt kalpotu kā pamats detalizēta tehniska projekta izstrādei un īstenošanai kārtās (Rīgas pieminekļu aģentūra 2022). Šajā dokumentā arī minēts, ka Lielajiem kapiem izstrādās “atsevišķus Rīgas domes saistošos noteikumus” (Rīgas pieminekļu aģentūra 2022), kuros tiks noteikta uzturēšanas un kopšanas kārtība, atļautās un neatļautās rīcības.

Juridiskā ietvara dēļ iezīmējas atšķirības Lielo kapu un pārējo kapsētu izmantošanā – slēgtajās kapsētās var veikt urnu virsapbedījumus, saskaņojot to ar kapsētas pārzini (Rīgas valstspilsētas .. 2015). Visās pētāmajās slēgtajās kapsētās tas pēdējoreiz darīts 2022. gadā (Gavars 2023, autores novērojumi pēc kapu plāksnēm). Tikmēr Lielajos kapos nav atļauts pat atjaunot kapa vietas saviem radiniekiem (Rīgas pieminekļu aģentūra S.a.). Tāpat ar Rīgas

pieminekļu aģentūru jāsaskaņo kapa vietu vizuālie uzlabojumi (piemēram, šķība pieminekļa iztaisnošana), kā arī puķu stādīšana pie esošas kapa vietas (Rīgas pieminekļu aģentūra S.a.).

Lielajos kapos aktīvi darbojas kustība “Lielo kapu draugi”, kuras aizsācējs Andris Gobiņš to raksturo kā “brīvprātīgu, neatkarīgu cilvēku kopumu, kam rūp vēsturiskais mantojums un Lielo kapu nākotne” (Gobiņš 2023). Kustības dalībnieki kopj kapa vietas, organizē talkas, ekskursijas, vāc un publicē informāciju par Lielajiem kapiem un tajos apbedītajām personām savā Facebook grupā (Lielo kapu draugi 2023). Vairāki kustības aktīvisti iesaistās arī Torņakalna un Mārtiņa kapu kopšanā un godināšanā, kuru organizē aktīvistis Valdis Gavars. Gan Andris Gobiņš, gan Valdis Gavars intervijā izceļ dažādus riskus un postījumus, ar kuriem saskārušās kapsētu teritorijas: padomju okupācijas laikā kapsētas ir demolētas, organizēti postītas un pamestas novārtā, pēcāk arī izzagtas. Padomju laikos pārsvarā tika zagti uz pasūtījumu kaltie jūgendstila iežogojumi, deviņdesmitajos – dažādi krāsainā metāla ornamentu, plāksnes (Gavars 2023). Arī 21. gadsimtā aktīvisti ir cīnījušies pret dažādiem vēsturisko kapsētu posta riskiem: bezpajumtnieku mitināšanos kapsētu teritorijās, kapsētu pamešanu novārtā, kā arī idejām par to apbūvi (Gobiņš 2023, Gavars 2023).

Plašu sabiedrības uzmanību pievērsa skaļā “kapu tramvaja” kampaņa, ar kuras palīdzību izdevās novērst jaunas tramvaja līnijas izveidi, kas skartu Lielos kapos (sk. Pilsēta cilvēkiem 2016, Radovics 2016, Ķezbere 2016). Viena no šīs kampaņas redzamākajām personām bija tagadējā Rīgas domes deputāte un Lielo kapu entuziaste Rita Eva Našeniece. Viņa uzskata, ka “kapu tramvaja” kampaņa veicināja Lielo kapu uztveri sabiedrībā kā vērtību – pēc kampaņas parādījušies nebijusi sabiedrības interese par Lielajiem kapiem (Našeniece 2023).

3.2. Vide

Vēsturisko kapsētu fiziskā, dabas un sociālā vide ir būtiski to pašreizējās situācijas noteicošie faktori, jo tie ietekmē ne tikai kapsētas estētiku, bet arī to drošību un kultūrvēsturisko vērtību. Daudzas kapsētas, tostarp, Lielie kapi, Torņakalna kapi un Mārtiņa kapi 20.gs. 90. gados un pat 21.gs sākumā bija ar augstu noziedzības līmeni (Millers 2023, Čučkova, Petrova 2023), jo tie bija aizauguši, nepārredzami un reti apmeklēti, kā rezultātā tie bieži kļuva par tikšanās vietu narkomāniem un noziedzniekiem (Millers 2023). Mūsdienās, pateicoties aktīvistiem, kā arī pašvaldības iesaistei kapsētu uzturēšanā, vēsturisko kapsētu teritorijas pamazām tiek sakārtotas.

Sarkandaugavas Kalna kapu, Torņakalna kapu un Mārtiņa kapu teritorija nav apgaismota, celiņi ir kā izmītas taciņas, vietām – nekonkrētas. Kopumā to infrastruktūra

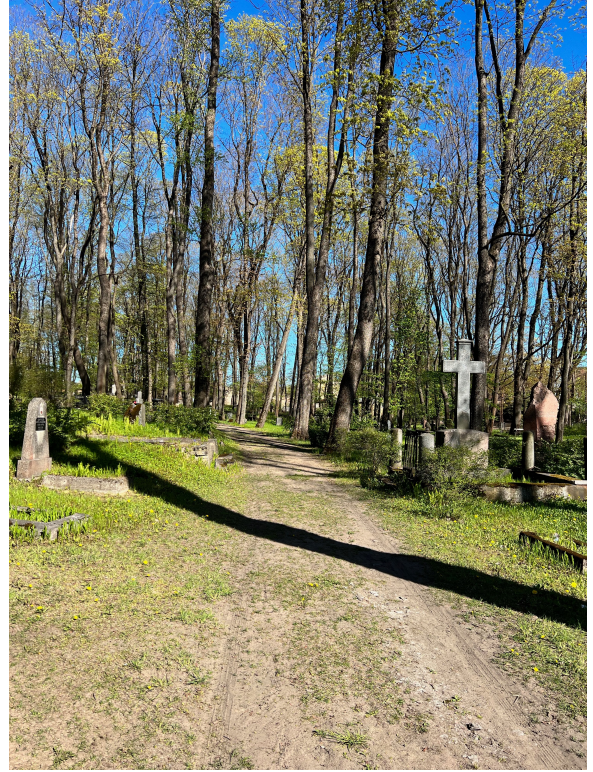
atgādina aktīvu kapsētu. Tā kā šīs kapsētas ir slēgtas, taču tajās joprojām var apglabāt urnas ar kremēto pelniem, ir vērojami daži “svaigi” apbedījumi. Visas šīs kapsētas ir iežogotas, ar slēdzamiem ieejas vārtiem.

Tā kā Sarkandaugavas Kalna kapsētā vizuāli novēroti visvairāk nesenie apbedījumi, kā arī vairāk koptas kapa vietas, tā visvairāk atgādina aktīvu kapsētu. Tai ir izteikts reljefs, apbedījumi veikti gan kalnā, gan lejā, gandrīz sasniedzot vilciena sliedes (3.1. attēlā). Tās atmosfēra ir ļoti līdzīga aktīvai kapsētai un tās salīdzinoši mazā teritorija ar blīvi izvietotām, koptām kapa vietām nerada sajūtu, ka šai kapsētā varētu būt atšķirīgas funkcijas no kapsētu primārās funkcijas – kapa vietu kopšanas un atceres.

3.1. attēls. Sarkandaugavas Kalna kapi.

Mārtiņa kapsētā ir gan koptas kapa vietas, gan daudzas aizaugušas un izdemolētas kapa vietas. Tajā, tāpat kā Sarkandaugavas Kalna kapos, noskaņa ir līdzīga aktīvai kapsētai. Nekoptās un izdemolētās kapa vietas rada teritorijas “pamestības” sajūtu (3.2. attēls). Torņakalna kapsētā ir ievērojami mazāk nesenu kapa vietu. Lai arī dažviet tie ir nesakārtoti un aizauguši, kopumā kapsētas noskaņa ir senāka un vēsturiskāka nekā divās iepriekš minētajās kapsētās. Mārtiņa kapsētā ir daudz koku, zemi klāj zemsedzes, pavasarī vērojamas sniegpulkstenītes. 2010. Gadā Mārtiņa kapsētas teritorijā novērota sikspārņu sugas dzīvotne (Dabas aizsardzības pārvalde S.a.)

3.2. attēls. Mārtiņa kapse (pa kreisi) un Torņakalna kapes galvenā eja (pa labi).

Torņakalna kape ir ar kalnainu reljefu, zemi klāj zāliens un citas zemsedzes, kā arī papardes. Pavasarī zied sniegpulkstenītes un zilsniedzītes. Kapes teritorijā ir daudz koku. Torņakalna kape ir divi ieejas vārti, abi no Torņakalna ielas puses. 3.3. attēlā redzami lielākie no tiem. Torņakalna kapes aktīvists, Rīgas domes deputāts Valdis Gavars intervijā komentē, ka iežogojums ir viens no būtiskākajiem Torņakalna kapes drošības elementiem – tas nodrošina, ka kapei var būt darba laiks, uz nakti to var aizslēgt, lai tā nekļūtu par mājvietu bezpajumtniekiem, kā tas ir bijis agrāk (Gavars 2023). Iežogojums pasargā kape ne tikai no nevēlamajiem viesiem, bet arī no citiem apmeklētājiem, jo tas rada norobežotības sajūtu. Piemēram, Torņakalna kape nevar iekļūt no Torņakalna baznīcas pagalma, kas saistīts ar to, ka kape vēsturiski bijusi piesaistīta citai draudzei (Gavars 2023).

3.3. attēls. Viena no ieejām Torņakalna kapsētā.

Anketā vairāki Torņakalna iedzīvotāji ir norādījuši, ka vēlētos, ka Torņakalna kapiem ir izeja arī uz Friča Brīvzemnieka ielu, tādējādi padarot tos caurstaigājamus. Valdis Gavars gan uzsver, ka šāda ideja noteikti nevar tikt realizēta, jo pēc kapsētas vēsturiskā plānojuma uz Friča Brīvzemnieka ielas pusi neved neviens celiņš, kas nozīmētu to mākslīgu ierīkošanu, visticamāk, pāri kapa vietām (Gavars 2023).

Iežogojums pasargā kapsētu ne tikai no nevēlamajiem viesiem, bet arī no citiem apmeklētājiem, jo tas rada norobežotības, iekšējās, noslēgtas kopienas sajūtu. Šāda infrastruktūra ne tikai nevilina jaunus apmeklētājus, bet arī neveicina vietējo iedzīvotāju interesi par vienu no savas apkaimes zaļajām zonām. Šāds viedoklis parādās arī aptaujāto Torņakalna iedzīvotāju vidū:

“Šobrīd īsti pat nezinu, kur ir ieeja.” (sieviete, 55-64g.)

“Man nebūtu problēmas izmantot [Torņakalna kapsētu], bet katru reizi, kad eju iekšā, šķiet, ka kaut ko parkāpju.” (Vīrietis, 25-34g.)

Sociālantropologs Kārlis Lakševics intervijā norāda, ka kapsētu, tostarp, vēsturisko kapsētu, teritoriju norobežojums ir būtisks, lai nodalītu mirušo un dzīvo pasauli (Lakševics 2023). Tas nenozīmē, ka kapsētām noteikti vajadzētu fizisku ierobežojumu, pietiek arī ar dažādiem vides elementiem, piemēram, apstādījumiem, kas nodala kapsētu teritorijas vai atsevišķas to memoriālās zonas.

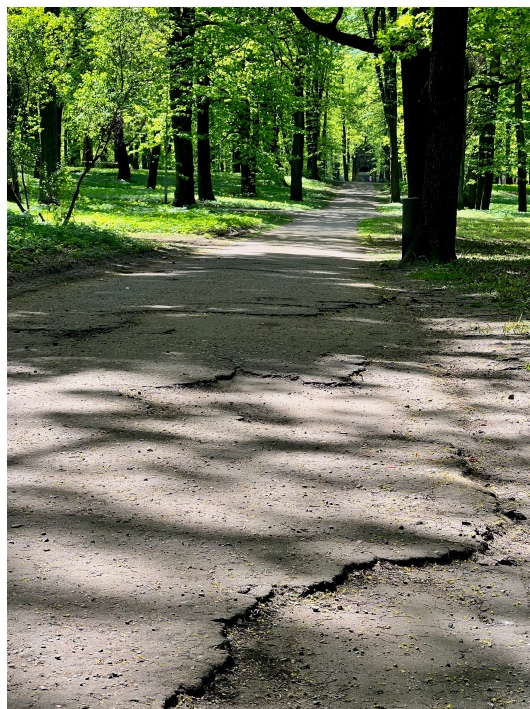
Lielie kapi krasi atšķiras – tie ir krietni lielāki, bez iežogojuma, kā arī ar asfaltētiem celiņiem, kas rada parkam līdzīgu atmosfēru. Lai arī tajos ir koptas kapa vietas, atjaunoti pieminekļi un pat ziedi pie dažiem no tiem, lielākā daļa kapsētas teritorijas ir ar aizaugušiem vai izdemolētiem pieminekļiem. Lielajos kapos ir daudz koku un maz krūmu (3.4. attēlā), kas negatīvi ietekmē teritorijas dziedātājputnu populāciju (Našeniece 2023). Tāpat teritoriju klāj zemsedzes, pavasarī zied zilsniedzītes, kas vilina apmeklētājus fotografēties. Lielo kapu teritorijā ir divi īpaši aizsargājami koki (Dabas aizsardzības pārvalde S.a.).

3.4. attēls. Lielie kapi.

Asfaltēto celiņu segums ir krietni bojāts laika gaitā: lielākoties tas ir nelīdzens, ar bedrēm, plaisām (3.5. attēlā pa labi). Daži no šiem celiņiem ir ar apgaismojumu, taču Rīgas domes deputāte un aktīviste Rita Eva Našeniece norāda, ka apgaismojuma tīkls tiks paplašināts (Našeniece 2023). Arī Rīgas pieminekļu aģentūras direktors Gunārs Nāgels uzsver, ka aģentūras prioritāte, tiklīdz tiks uzsākts darbs pie Lielo kapu koncepcijas ieviešanas, ir sakārtot apgaismojumu un celiņus (Nāgels 2023).

Lielajos kapos arī ir bijušas pazemes kapenes un ejas, kas padomju laikos ir nekvalitatīvi aizbērtas, radot zemes iegruvumus. Gunārs Nāgels norāda, ka šādas vietas tiek identificētas un aiztaisītas ar plāksnēm, lai novērstu negadījumus (Nāgels 2023).

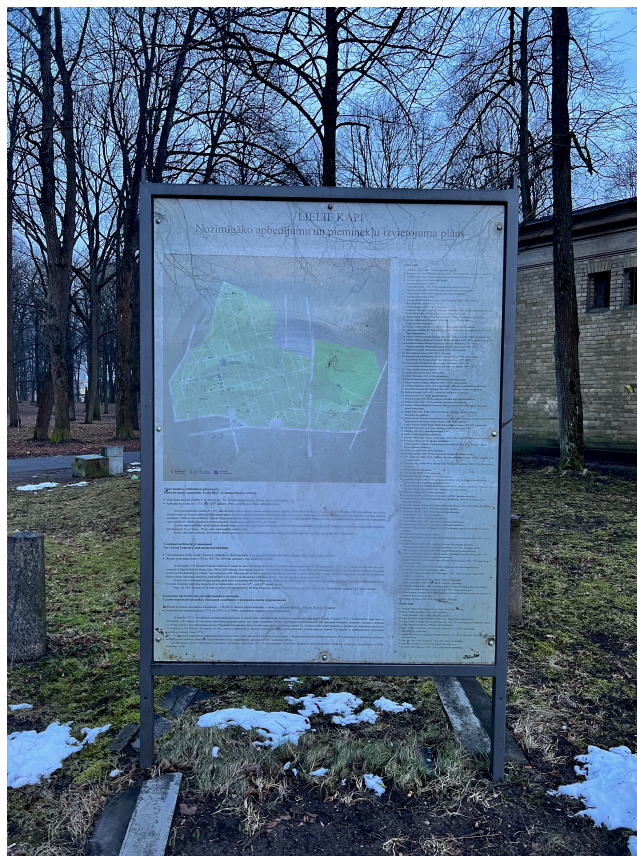
3.5. attēls. Aiztaisīts zemes nogruvums (pa kreisi) un asfaltēto ceļu seguma defekti (pa labi) Lielajos kapos.

Visos analizētajos kapos ir izteikta problemātika ar informācijas pieejamību uz vietas. Torņakalna un Mārtiņa kapsētās vienīgā pieejamā informācija ir plāksne pie ieejas vārtiem (3.6. attēlā) ar norādītu kapsētas darba laiku un kapakmeņi, kuri ne visi ir salasāmi. Sarkandaugavas Kalna kapos ir tikai kapakmeņi. Darba laika zīmes ir vizuāli pamanāmas, taču uz tām attēlotā ceļa zīme “Iebraukt aizliegts!” raisa asociāciju ar pilnībā slēgtu teritoriju.

3.6. attēls. Zīme pie ieejas Torņakalna kapos.

Pie Lielo kapu ieejām no Klusās ielas un Miera ielas Park&Ride autostāvvietas ir izvietota informatīva zīme (3.7. attēls) ar Lielo kapu nozīmīgāko apbedījumu un pieminekļu izvietojuma plānu un informāciju par kapiem trīs valodās – latviešu, angļu un krievu. Zīme vizuāli nav viegli pamanāma, kā arī tā ir laika gaitā izbalējusi, un ir saskrāpēta tā plastmasas aizsargkārtā, kas traucē uztvert tās vēstījumu.

3.7. attēls. Informatīvā zīme pie ieejas Lielajos kapos no Miera ielas Park&Ride autostāvvietas.

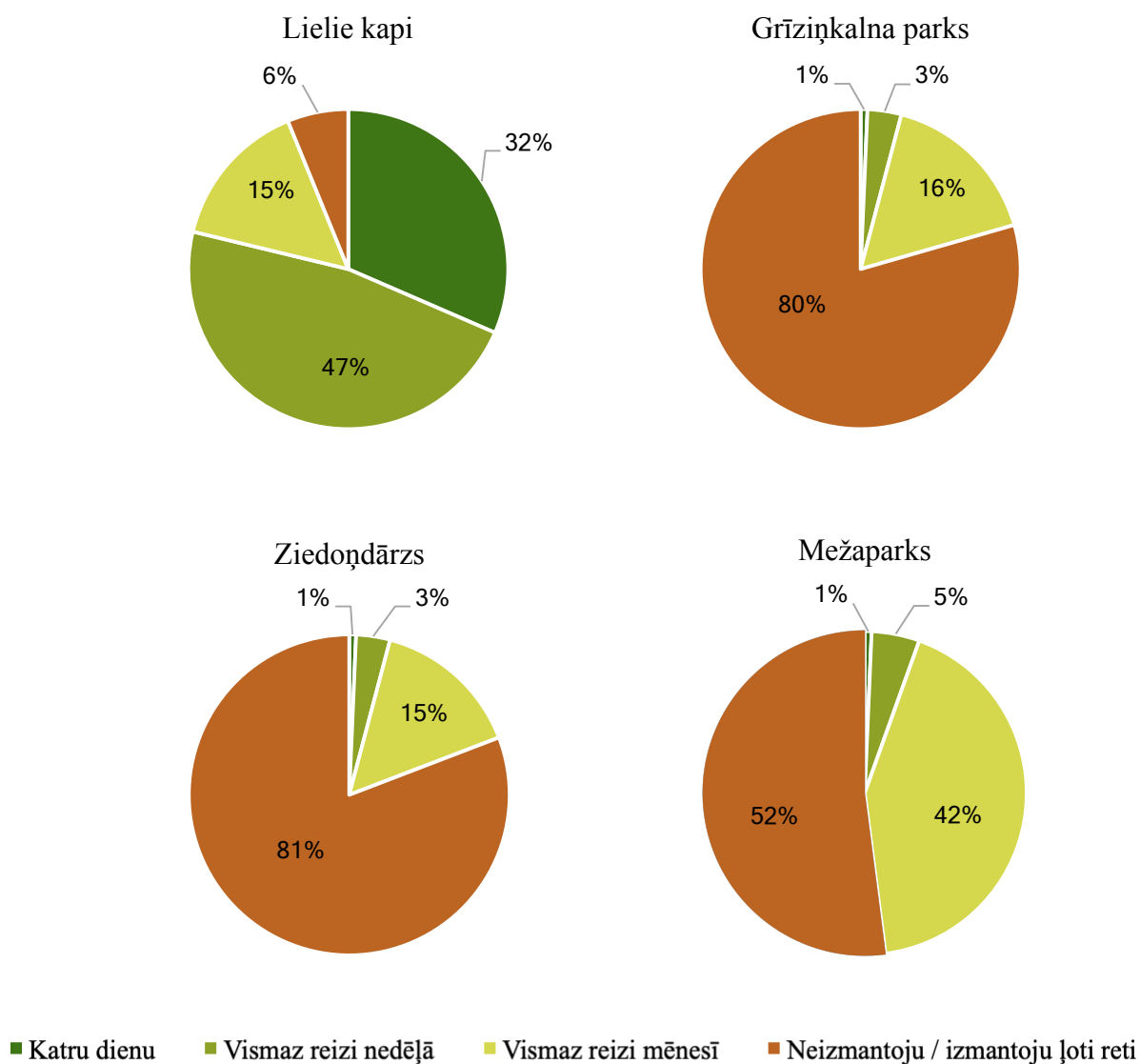
3.3. Funkcijas

Veicot Lielo kapu, Torņakalna kapsētas, Mārtiņa kapsētas un Sarkandaugavas Kalna kapu apsekojumus, labi varēja novērot, kā Lielie kapi atšķiras no pārējām apsekotajām kapsētām. Ne tikai to juridiskais statuss un teritorijas platība, bet arī apmeklētāju daudzums un aktivitātes, kādām tos izmanto cilvēki, bija krietni atšķirīgas no slēgtajām kapsētām.

Visas kapsētas tika apsektas dažādās dienās un dažādos diennakts laikos. Sarkandaugavas Kalna kapos nevienā no apsekojumiem netika novērots neviens kapsētas apmeklētājs. Mārtiņa kapsētā tika manīti 2 cilvēki, abi svētdienā, kuri nodarbojās ar kapa vietu apkopšanu. Torņakalna kapsētā viens no apsekojumiem tika veikts talkas laikā, kur aptuveni

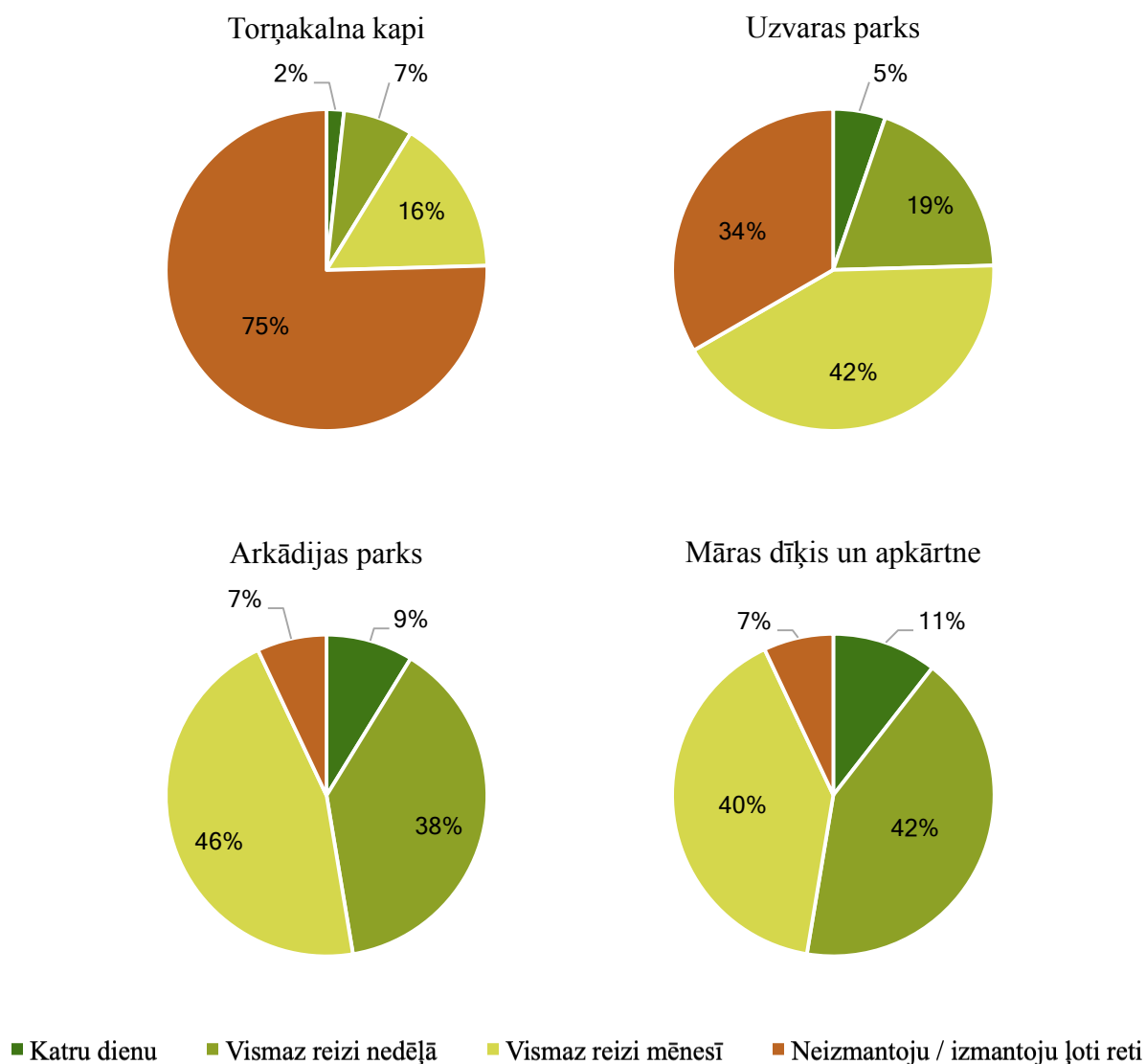
15 cilvēku kopa gan kapa vietas, gan aizaugušo kapu daļu. Lielajos kapos visu apsekojumu laikā tika novērota dažāda aktivitāte.

Lielo kapu popularitāte Brasas apkaimes iedzīvotāju vidū iezīmējas arī aptaujas rezultātos. 3.8. attēlā grafikos redzams, ka 79% aptaujāto Brasas iedzīvotāju Lielos kapos izmanto vismaz reizi nedēļā vai katru dienu, kamēr apkaimē tuvāko – 1,8km gājiena attālumā esošo – Grīziņkalna parku 80% izmanto ļoti reti vai neizmanto vispār. Līdzīgi rezultāti ir otram tuvākajam apkaimes parkam – Ziedoņdārzam. Jāpiemin, ka abu šo parku platība ir krietni mazāka nekā Lielajiem kapiem. Mežaparku vismaz reizi mēnesī izmanto 42% aptaujāto Brasas iedzīvotāju, taču lielākā daļa – 52% to izmanto ļoti reti vai neizmanto vispār.

3.8. attēls. Aptaujāto Brasas iedzīvotāju tuvāko zaļo zonu apmeklēšanas biežums (N=157)
(izstrādājusi autore, izmantojot aptaujā iegūtos datus, 2023)

Aptaujātie Torņakalna apkaimes iedzīvotāji visbiežāk izmanto Arkādijas parku un Māras dīķi un tā apkārtni, taču no piedāvātajām zaļajām zonām Torņakalna kapus izmanto visretāk (3.9. attēlā). 75% jeb 43 respondentu atzīmēja, ka Torņakalna kapus neizmanto vai izmanto ļoti reti.

3.9. attēls. Aptaujāto Torņakalna iedzīvotāju tuvāko zaļo zonu apmeklēšanas biežums (N=57) (izstrādājusi autore, izmantojot aptaujā iegūtos datus, 2023)

Respondenti min dažādus Torņakalna kapsētas neapmeklēšanas iemeslus. Visbiežāk minētais iemesls kapu neapmeklēšanai ir, ka neuzskata, ka tā ir zaļā zona, kuru varētu vai vajadzētu izmantot (23 respondenti jeb 43%). Vairāki respondenti norādīja, ka Torņakalna kapos, viņuprāt, ir nekopta un nepievilcīga vide, kā arī daži norādīja, ka nezina, vai Torņakalna kapus var apmeklēt.

“Vairākas reizes esmu iedomājusies pastaigas laikā, ka varētu iet aplūkot šos kapus, taču nožogojums un tas, ka neredzēju nevienu citu gājēju kapos, kā arī tas, ka nevarēju saprast, kur vispār ir ieeja, lika man apšaubīt, vai vispār es drīkstu šajos kapos iet iekšā.” (Sieviete, 18-24g.)

Tie 14 respondenti (25% aptaujāto), kuri atzīmēja, ka vismaz reizi mēnesī vai biežāk izmanto Torņakalna kapsētu, visbiežāk tos izmanto svaiga gaisa un dabas baudīšanai (50%), kapa vietu kopšanai un atcerei (36%), pastaigām (36%) un vēstures izziņāšanai (36%).

Lielajos kapos tika novērotas dažādas aktivitātes: pastaigas (gan vienatnē, gan vairākiem cilvēkiem kopā, gan ar mājdzīvniekiem), tranzīts, sēdēšana uz soliņiem, skriešana, riteņbraukšana, grupu ekskursijas un putnu vērošana (3.10. attēlā pa kreisi). Tāpat vairākkārt apsekojuma laikā tika manītas ģimenes un draugu kompānijas, kas ieradušās pavadīt laiku kopā pie dabas. Piemēram, kādā brīvdienā vecāki pa asfaltēto celiņu mācīja savam četrgadniekam braukt ar velosipēdu. Citu dienu pieci jaunieši bija satikušies un apsēdušies uz nozāģēta koka stumbra. Aprunājoties ar šiem jauniešiem, viņi sacīja, ka viņi Lielajos kapos netiekoties regulāri, taču apmēram reizi gadā, pavasarī, tā esot jauka vieta, kur visiem sanākt kopā un pasēdēt.

3.10. attēls. Putnu vērotāju grupa Lielajos kapos (pa kreisi), un jaunieši atpūšas uz nozāģēta koka (pa labi).

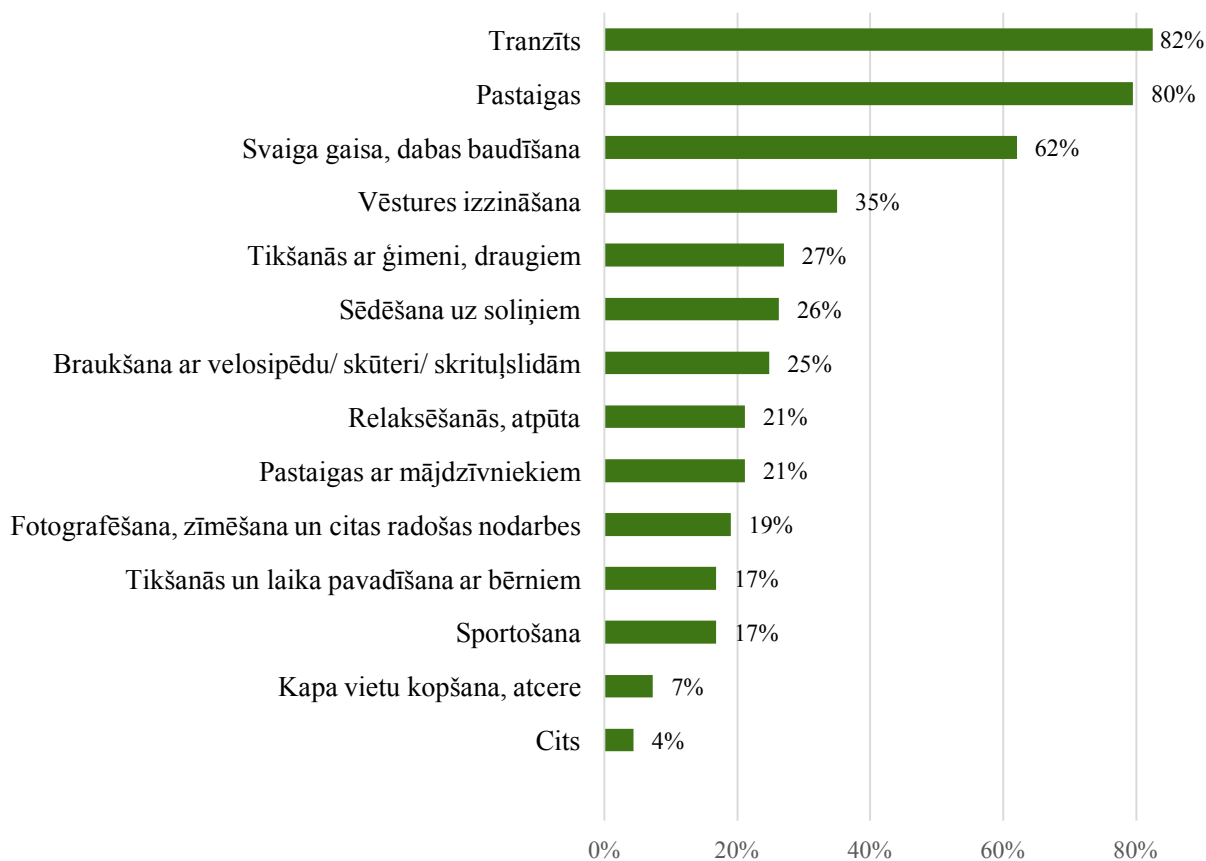
Pārsvarā Lielajos kapos apsekojumos redzētie cilvēki pastaigājas ar suni. Izejot 15 minūšu apli pa Lielajiem kapiem darba dienas vakarā, ikreiz tika saskaitīti virs 20 dažādiem suņiem ar to saimniekiem. Otra visbiežāk novērotā cilvēku grupa bija cilvēki, kuri pastaigājas – vai nu tāpat, vai ejot Lielajiem kapiem cauri tranzītā. Apsekojumos tika novērots, ka ir divas Lielo kapu ejas, kuras visbiežāk izmanto tranzītam. 3.11. attēlā redzamajā shēmā ar sarkanu krāsu iezīmētās ejas ir tās, kura autore novēroja, ka ir visnoslogotākie tranzīta ceļi caur Lielajiem kapiem. Šie ceļi šķērso Lielos kapus un savieno Miera ielu ar attiecīgi Indrānu un Brīvības ielu. Shēma veidota uz Lielo kapu attīstības koncepcijas 1. pielikuma shēmas, kur ar tumši zilu krāsu iezīmēti tie Lielo kapu esošie celiņi, kuri sakrīt ar vēsturiskajiem kapsētas celiņiem.

3.11. attēls. Lielo kapu vēsturisko un galveno tranzīta ceļu shematiskais attēlojums.

(izveidojusi autore, izmantojot Rīgas pieminekļu aģentūra 2022)

Brasas apkaimes iedzīvotāju aptaujas rezultātos parādās, ka tranzīts (gan ar kājām, gan pārvietojoties ar dažādiem mikromobilitātes transportlīdzekļiem) ir veids, kā visbiežāk respondenti izmanto Lielo kapu teritoriju (3.12. attēls). Tam seko pastaigas, svaiga gaisa un dabas baudīšana, vēstures izziņāšana. Visretāk respondenti atzīmējuši, ka izmanto Lielos kapus kapa vietu kopšanai un atcerei.

3.12. attēls. Aptaujāto Brasas iedzīvotāju Lielo kapu izmantošanas veidi (N=137)
(izstrādājusi autore, izmantojot aptaujā iegūtos datus, 2023)

Kamēr daudziem apmeklētājiem Lielie kapi ir parkam līdzīga rekreatīvā zaļā zona, ir cilvēki, kuri Lielajos kapos nodarbojas arī ar kapa vietu kopšanu. Tādi, piemēram, ir kustības “Lielo kapu draugi” dalībnieki. 2023. gada 6. maija Latvijas Televīzijas raidījumā “Ielas garumā” intervēti vairāki cilvēki, kas Lielajos kapos regulāri nodarbojas gan ar savu piederīgo, gan dažādu slaveno cilvēku kapa vietu kopšanu (Latvijas Televīzija 2023). Arī apsekojumos vērojamas daudzas sakoptas kapa vietas, apstādījumi pie tām un pat novietoti griezti ziedi pie pieminekļiem (3.13. attēls).

3.13. attēls. 4 neļķes novietotas uz kapa plāksnes Lielajos kapos.

Gan Lielajos kapos, gan Torņakalna kapsētā vairākas reizes gadā tiek organizētas talkas. Lielajos kapos to dara kustība “Lielo kapu draugi”, Torņakalna kapos – aktīvistis Valdis Gavars ar domubiedriem. Šajās talkās var piedalīties ikviens interesents. Darba autore 2023. gada 1. maijā piedalījās Torņakalna kapsētas talkā, kur 15 cilvēki organizēti kopa gan kapa vietas, gan aizaugušās kapsētas daļas – grāba un vāca lapas, zarus, atjaunoja apstādījumus, tīrīja kapu plāksnes un pieminekļus. Talkas beigās notika arī ekskursija, kur ikviens varēja uzzināt vairāk par kapsētā esošajiem pieminekļiem un kapu vēsturi. Lielajos kapos nereti tiek rīkotas arī izzinošas ekskursijas gidu pavadībā, to kā maksas pakalpojumu piedāvā arī tūrisma uzņēmumi, piemēram, projekts “Rīgas Ekskursijas” (Rīgas Ekskursijas 2023).

3.4. Sociālās normas

Gan intervijās, gan apkaimes iedzīvotāju anketās, gan uzrunājot kapsētu apmeklētājus iezīmējas pretrunas par sabiedrības uzskatiem par sociālajām normām vēsturiskajos kapos. Sarunās par pieļaujamajām un nepieļaujamajām rīcībām vēsturisko kapu teritorijās cilvēki bieži izsakās, ka kapos “jāizturas ar cieņu” vai “jāiekļaujas normās”, nedefinējot, ko tas īsti nozīmē.

Anketās Torņakalna un Brasas iedzīvotājiem, kuri atzīmēja, ka vismaz reizi mēnesī vai biežāk izmanto Torņakalna kapsētu vai Lielos kapos, tika uzdots atvērts jautājums: kā Jūs

ietekmē fakts, ka šī teritorija ir kapsēta? Lai arī abas kapsētas pēc novērojumiem krasi atšķiras gan teritoriālu raksturiezīmju, gan to funkciju ziņā, abās anketās populārākā atbilde uz šo jautājumu bija “neietekmē” (36% Torņakalna kapsētas apmeklētāju un 50% Lielo kapu apmeklētāju). Tāpat daudzi bija norādījuši, ka fakts, ka teritorija ir kapsēta, piešķir tai papildus burvību un vērtību (29% aptaujāto Torņakalna kapsētas apmeklētāju un 26% aptaujāto Lielo kapu apmeklētāju). 19% aptaujāto Lielo kapu apmeklētāju atbildēja, ka tas, ka Lielie kapi ir kapsēta, nozīmē, ka jāpielāgo uzvedība šajā teritorijā, piemēram, nevar iet ārpus celiņiem, jāuzvedas klusi.

“Vispār neietekmē, es sajūsmā, ka dzīvoju pie Lielajiem kapiem, jo tur ir vairāk ko ieraudzīt nekā Rīgas parkos!” (Sieviete, 25-34g., Brasa)

“Neplūcu puķes un netrokšņoju, nebradāju pa laukumiem ārpus celiņiem.” (Sieviete, 35-44g., Brasa)

“Pozitīvi, lai cik dīvaini neskanētu, kapsēta rada sava veida mieru un klusumu, cilvēki nav tik skaļi.” (Vīrietis, 25-34g., Brasa)

“Par to ik regulāri iedomājos. Piemēram, pastāv māņticība, ka no kapiem nevajag mājās nest nevienu augu. Tāpēc tur neplūcu ziedus vai zarus, lai gan reizēm gribētos. Man patīk apskatīt kapu pieminekļus un skulptūras pastaigu laikā. Tomēr es nejustos ērti kapos rīkot pikniku vai sēdēt zālienā. Arī kaut kas šķiet dīvains, neērts tajā, ka tie it kā ir kapi, tomēr ir pamesti, nav tik neaizskarami kā kapi ir parasti. Tas veido tādu kā starptelpu. No vienas puses, gribētos, lai apkaimē būtu īsts parks, lai teritorija ir sakoptāka, konkrētāk iezīmēta kā vieta pastaigām un atpūtai. No otras puses, kapiem piemīt savs mistiskais, nepieradinātais šarms, un būtu skumji tos pārāk “saķemmēt”.” (Sieviete, 18-24g., Brasa)

“Pozitīvi. Atgādina par svarīgām lietām un dzīves laicīgumu. Skaisti, veci kapi, zied zilsniedzītes, jauki, dažādi pieminekļi.” (Sieviete, 55-64g., Torņakalns)

Tomēr arī anketas atbildēs jūtams, ka cilvēku viedokļi atšķiras – ir daudzi, kas norādījuši, ka, viņuprāt, Lielie kapi ir parks un pat ka esošie pieminekļi ir traucējoši. Arī teritorijas iesaistītās puses nav vienisprātis par Lielo kapu tagadni – veidiem, kā tos izmanto – un nākotni – kā šo teritoriju attīstīt. Jura Millera grāmatā “Lielie kapi Rīgā” ir intervēta Rīgas pieminekļu aģentūras galvenā speciāliste pētniecības jautājumos Lielajos kapos Guna Vaivode, kur viņa norāda savu skatījumu par Lielo kapu attīstību: “Pamatā tam vajadzētu būt parkam. Jo ko tad nozīmē atjaunot kapus? Tā ir milzīga teritorija. Ļoti daudziem te apglabātajiem vairs nav radnieku. (..) Jautājums būtu jārisina tā, lai visām pusēm labi.” (Millers 2023:318). Šajā

intervijā kvadrātikavās norādīta autora piezīme: “šādai G. Vainovskas nostājai kategoriski nepiekrīt šis grāmatas autors” (Millers 2023:318). Arī Rīgas domes deputāte Rita Eva Našeniece intervijā ar autori pauž viedokli, ka Lielajos kapos varētu notikt kāds klasiskās mūzikas koncerts vai, piemēram, meditācijas. Šādi pasākumi noteikti tuvinātu Lielos kapus parkam, lai gan tas neiet pretrunā ar kultūrvēsturisko vērtību – pieminekļu, kapa vietu – saglabāšanu.

Publiski savu viedokli regulāri pauž arī kustības “Lielo kapu draugi” aktīvists Andris Gobiņš. Intervijā raidījumam “Ielas garumā” viņš saka: “Tik brīnišķīgi, ka ir tik daudz cilvēku, kam rūp un kas saprot, ka šis nav šašliku parks, kur piknikus rīkot, vai suņu *kakinātava*, es atvainojos, par to, cik prasti izsakos. Bet, ka šī patiešām ir... Šis ir mūsu valsts un pilsētas šūpulis.” (Latvijas Televīzija 2023). Suņu staidzināšana Lielo kapu teritorijā ir viens no tematiem, kas nereti parādās arī sociālo tīklu diskusijās. Lielo kapu attīstības koncepcijā suņu pastaigas pavadā pa celiņiem un vienu metru no tiem ir ielikta kā atpūtas iespēja, respektējot kapus. Intervijā Andris Gobiņš saka, ka “Lielo kapu draugiem” nav pretenzijas pret to, ka cilvēki Lielajos kapos staigā ar suni, ja suns tiek turēts pavadā un suņa ekskrementi tiek savākti, taču Lielajos kapos viņš esot novērojis, ka daudzi cilvēki to nedara un pat ļauj suņiem čurāt uz pieminekļiem, tādējādi izrādot necieņu un bojājot kultūrvēsturisko mantojumu (Gobiņš 2023).

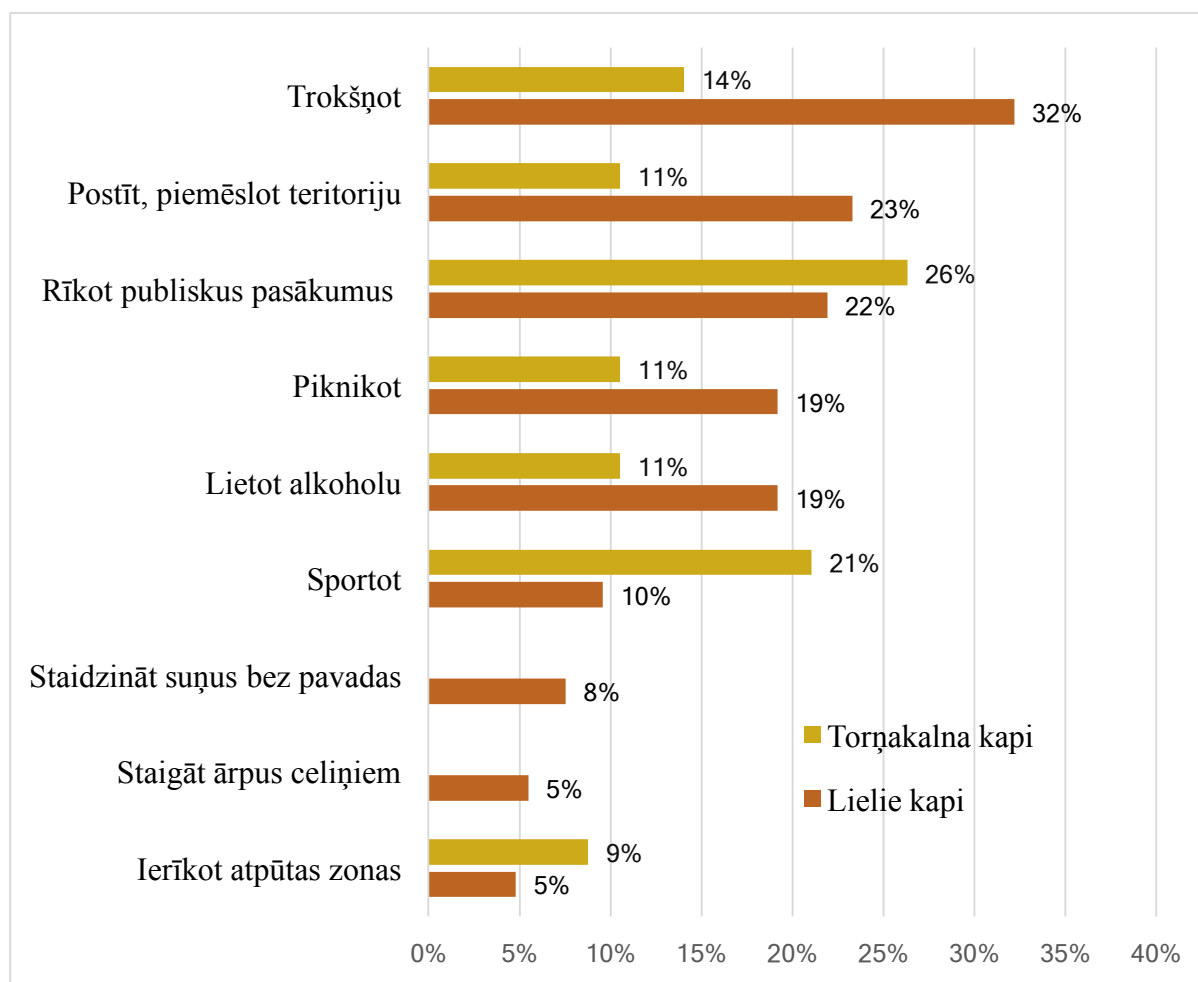
Sociālantropologs Kārlis Lakševics norāda, ka sabiedrības attieksme pret nāvi (Latvijas gadījumā – kā nodalītu daļu no cilvēku dzīves) ir viens no vadošajiem faktoriem sabiedrības ieturētajai vai pat noraidošajai attieksmei pret kapsētu kā labiekārtojamo teritoriju attīstības virzienu. Tāpat viņš min, ka to veicina tas, ka Latvijā ir pieņemts kapa vietas kopt individuāli, tādējādi veicinot kapu kā kopienai (šai gadījumā – mirušo piederīgajiem, kapu kopējiem) piederošas nevis publiskas teritorijas sajūtu. Šādas individuālas vai ģimenē balstītas kapu kopšanas prakses vienlaikus pastiprina arī sabiedrības fragmentāro uztveri par kapsētu teritorijām, jo Kārlis Lakševics uzsver, ka izpratne par teritoriju veidojas caur praksēm, kuras tajās piekopj.

Neskaidrības par to, ko vēsturisko kapsētu teritorijās var un nevar darīt, vērojamas arī sabiedrībā. Sarunās ar Torņakalna kapsētas un Lielo kapu apmeklētājiem bija cilvēki, kas atzina, ka nezina, vai var šajās teritorijās, piemēram, nākt staigāt ar suni. Lielajos kapos arī bija kāda apmeklētāja, kas stāstīja, ka viņa regulāri brauc ar velosipēdu caur Lielajiem kapiem tranzītā, un ir bijušas reizes, kad viņai kāds cits apmeklētājs ir aizrādījis, sakot, ka ar velosipēdu braukt pa kapiem nevarot.

Aptaujājot Torņakalna un Brasas iedzīvotājus, tika noskaidrots arī viņu viedoklis par to, kādas aktivitātes Torņakalna kapsētā un Lielajos kapos viņi uzskata par piemērotām un kādas aktivitātes, viņuprāt, nevajadzētu veikt vēsturisko kapsētu teritorijās. Lielajos kapos kā

teritorijai piemērota aktivitāte visbiežāk tika norādīta pastaigāšanās (71% jeb 103 respondenti), sportošana (35% jeb 51 respondents), mierīga atpūta, piemēram, sēdēšana uz soliņiem, dabas vērošana (15% jeb 22 respondenti), kā arī izzinošas aktivitātes, kā piemēram, ekskursijas, pieminēkļu aplūkošana, atceres pasākumi slaveniem apbedītajiem (14% jeb 21 respondents). Jāpiemin, ka tie respondenti, kas ierakstīja sportošanu kā piemērotu aktivitāti, pārsvarā norādīja individuālos sporta veidus, piemēram, skriešanu, nūjošanu, vingrošanu. Torņakalna iedzīvotāji kā piemērotas aktivitātes Torņakalna kapsētā pārsvarā minēja kapu kopšanu un talkas (40% jeb 23 respondenti), pastaigas (33% jeb 19 respondenti), izzinošus pasākumus (28% jeb 16 respondenti). Tāpat 18% jeb 10 respondenti ierakstīja, ka viņuprāt šī Torņakalna kapsētas teritorija nav piemērota nekādām aktivitātēm.

Uz jautājumu “Ko, Jūsaprāt, nevajadzētu darīt Lielajos kapos/Torņakalna kapsētā?” abu apkaimju iedzīvotāji atbildēs min līdzīgas aktivitātes. 3.14. attēlā redzams, ka Brasas iedzīvotāji visbiežāk min trokšņošanu un teritorijas postīšanu vai piemēslošanu kā neatbilstošas aktivitātes Lielajiem kapiem, kamēr Torņakalna iedzīvotāji visbiežāk uzskata, ka Torņakalna kapsētā nevajadzētu rīkot publiskus pasākumus vai sportot. Tāpat Brasas iedzīvotāji norāda, ka, viņuprāt, Lielajos kapos nevajadzētu rīkot publiskus pasākumus, piknikot, lietot alkoholu un citas apreibinošas vielas, kā arī sportot. Jāpiemin, ka 17% to Brasas iedzīvotāju, kuri izmanto Lielos kapos, sportošanu atzīmēja kā Lielo kapu izmantošanas veidu.

3.14. attēls. Aptaujāto Torņakalna un Brasas iedzīvotāju norādītās vēsturiskajai kapsētai neatbilstošās aktivitātes (N=146 (Lielie kapi); N=57 (Torņakalna kapi))
(izstrādājusi autore, izmantojot aptaujā iegūtos datus, 2023)

Iegūtajos datos ir novērojams, ka sabiedrībā ir tendence pielietot kapsētu sociālās normas arī tajās kapsētās, kuras vairs nav aktīvas: netrokšņot, nenodarboties ar aktīvām nodarbēm, neuztvert teritoriju par atpūtas zonu. Aplūkojot apbedījumus un memorializāciju no antropoloģiskas perspektīvas, sociālantropologs Kārlis Lakševics intervijā uzsver, ka šie ir ritualizēti procesi, kuri rada sabiedrībā vēlmi izrādīt cieņu vietās, kur apbedījumi ir notikuši. Viņš uzsver, ka attiecināt uz vēsturisko kapsētu teritorijām līdzīgu uzvedības modeli kā uz aktīvām kapsētām ir ne tikai sociāla norma, bet arī sabiedrības izpratne par to, kā respektēt un tikt galā ar nāves klātbūtni šajās teritorijās.

4. DISKUSIJA

Gan apsekojumos, gan iedzīvotāju aptaujā novērojamas izteiktas teritorijas izmantošanas atšķirības starp Lielajiem kapiem un pārējiem pētāmajiem vēsturiskajiem kapiem. To var saistīt ar dažādiem ietekmējošajiem faktoriem. Pirmkārt, Lielie kapi ir Brasas apkaimes vienīgā zaļā zona, kuras platība vairākkārtīgi pārsniedz divu tuvāko zaļo zonu platību – Grīziņkalna parka un Ziedoņdārza. Šīs divas zaļās zonas aptaujātie Brasas iedzīvotāji lielākoties neizmanto vai izmanto ļoti reti. Šie rezultāti atbilst zviedru ainavu arhitektes Helēnas Nordas (Helena Nordh) un citu pētnieku salīdzinošās izpētes rezultātiem par vēsturisko kapsētu izmantošanu rekreatīviem nolūkiem apkaimēs, kur cita veida zaļās zonas tuvumā nav pieejamas (Nordh et al. 2022). Aptaujātie Brasas apkaimes iedzīvotāji norāda dažādas aktivitātes, kuras viņi veic Lielajos kapos, no kurām lielākā daļa ir rekreatīvas. Otrkārt, Lielajos kapos nav aktīvas kapsētas atmosfēras – ļoti maz novērojami cilvēki, kas koptu kapa vietas, pieminekļi neatrodas pa visu teritoriju. Treškārt, Lielajos kapos ir līdzīga infrastruktūra citām zaļajām zonām, piemēram, parkiem: tur ir asfaltēti celiņi, soliņi, miskastes. Šī infrastruktūra arī kalpo kā pamats to visbiežākajam izmantošanas veidam – tranzītam. Citās apsekotajās kapsētās šāda funkcija nav novērota, jo to infrastruktūra nav piemērota, lai tos šķērsotu ikdienas gaitās. Lai arī vēsturiskās kapsētas nevar pilnībā pielīdzināt parkiem, tām ir daudz kas kopīgs ar tiem, piemēram, riski, veģetācija un iegūstamie ekosistēmu pakalpojumi (Quinton, Duinker 2019), līdz ar to Lielos kapos urbānajā kontekstā var aplūkot kā parkam līdzīgu zaļo zonu, tikai jāpievērš uzmanība sakrālās un memoriālās funkcijas saglabāšanai. Lai arī Lielie kapi Rīgas apstādījumu struktūras un publisko ārtelpu tematiskajā plānojumā iezīmēti kā parks, gluži tāpat kā citi Rīgas parki (RD PAD 2017c), novērojumi dabā liecina, ka Lielie kapi nefunkcionē kā parks: cilvēki reti izmanto zaļās zonas ārpus celiņiem, nav tādu labiekārtojumu kā bērnu laukumiņi, tualetes, plašs apgaismojuma tīkls. Tāpat Lielajos kapos ir specifiskas, taču neviennozīmīgas sociālās normas un sabiedrības viedoklis par pieļaujamām un nepieļaujamām rīcībām Lielajos kapos.

Pārējās pētītajās kapsētās – Torņakalna kapos, Mārtiņa kapos un Sarkandaugavas Kalna kapos tika novēroti izteikti mazāk apmeklētāju nekā Lielajos kapos. Tas skaidrojams ar to, ka šajās kapsētās joprojām salīdzinoši aktīvi saglabājusies to primārā funkcija (Rae 2021) – kapa vietu kopšana un atcere. Tāpat Torņakalna un Sarkandaugavas Kalna kapiem ļoti tuvu atrodas citas publiski pieejamas zaļās zonas: Torņakalna kapiem 0,5km gājiena attālumā atrodas Arkādijas parks, Sarkandaugavas Kalna kapiem tieši blakus – Sarkandaugavas parks. Mārtiņa kapiem tuvākā zaļā zona ir Dzegužkalna parks, kas atrodas 1,4km gājienā, taču ir ar 3,2 reizes lielāku platību nekā Mārtiņa kapiem. Torņakalna iedzīvotāju aptaujā arī iezīmējas, ka

aptaujātie iedzīvotāji biežāk apmeklē citas publiski pieejamās zaļās zonas – Arkādijas parku, Māras dīķi un tā apkārtni, kā arī Uzvaras parku. Arī šis apstiprina teoriju par to, ka kapsētas biežāk izmanto blīvi apdzīvotās zonās, kur tuvumā citu publiski pieejamo zaļo zonu nav (Nordh et al. 2022).

Lai arī Mārtiņa kapos un Sarkandaugavas Kalna kapos apsekojumos iegūtie novērojumi liecina, ka vēsturiskās kapsētas atbilst to primārajai funkcijai – apbedījumu veikšanai, kopšanai, kā arī atcerei (Grabalov, Nordh 2022), tas neizslēdz iespēju, ka ir cilvēki, kas šīs teritoriju izmanto arī citām funkcijām, piemēram, pastaigām, svaiga gaisa un dabas baudīšanai. Tas, kas Lielos kapos un Torņakalna kapsētu atšķir no šīm kapsētām, ir, ka tajās ir mazāk aktīvi koptu kapa vietu un izteiktāk novērojama dabā un aptauju rezultātos to izmantošana citām funkcijām, kas nav to primārā funkcija. Līdz ar to, nenodrošinot vienotu izpratni par to izmantošanu un nepietiekamu plānošanas atbalstu, šīs vēsturiskās kapsētas var tikt pakļautas riskam par rekreācijas funkciju nevēlamu ietekmi uz to mierīgo gaisotni (Nordh et al. 2022), kā arī var tikt nodarīts kaitējums to kultūrvēsturiskajam mantojumam (Quinton, Duinker 2019). No šiem rezultātiem var secināt, ka katra kapsēta ir individuāla un tikai pēc tā, vai kapsēta ir atvērta, vai slēgta, nevar spriest par to integrēšanos pilsētvidē.

Sociālantropologs Kārlis Lakševics uzsver, ka memorializācija ir daļa no apbedījuma rituāla, kas turpinās arī ilgi pēc paša apbedījuma veikšanas, tāpēc ir svarīgi izrādīt cieņu, arī vēsturiskajās kapsētās pielietojot līdzīgu uzvedības modeli kā aktīvās kapsētās (Lakševics 2023). Latvijā sociālās normas kapsētās nav reglamentētas, tās “nerakstīto likumu” formātā tiek nodotas no paaudzes paaudzē (Uzule, Zelče 2014). Tas nozīmē, ka veiksmīgai vēsturiskās kapsētas integrācijai mūsdienu pilsētā sociālā līmenī ir nepieciešams atceres funkciju saglabāt, atgādinot apmeklētājiem, ka teritorija ir bijusi kapsēta, izvietojot informatīvas zīmes, aicinot apmeklētājus, piemēram, netrokšņot. Ja vēsturiskās kapsētas teritorijā paredzēts rīkot, piemēram, maza formāta radošas performances vai izstādes, kā tas paredzēts Lielo kapu attīstības koncepcijā (Rīgas pieminekļu aģentūra 2022), būtiski ir veidot to izvietojumu tā, lai šo pasākumu norise ir nodalīta no apbedījumu zonas. Ar to nav viennozīmīgi jāsaprot, ka vēsturisko kapsētu teritorijas būtu fiziski jānorobežo, drīzāk svarīgi būtu ar dažādiem ainavu arhitektūras elementiem (piemēram, apstādījumiem) izdalīt zonas, kurās paredzētas jaunās, rekreatīvās teritorijas funkcijas. Tādējādi tiktu veicināta mirušo un dzīvo pasaules nodalīšana (Lakševics 2023), kas padarītu saprotamākas ne tikai pieļaujamās un nepieļaujamās rīcības, bet palīdzētu izcelt arī vēsturiskās kapsētas memoriālo nozīmi.

Slavenas apbedījumu vietas ir viens no parametriem, kas uztur “dzīvu” kapsētas memoriālo funkciju, jo tās bieži apmeklē entuziasti, kā arī tās pievērš citu kapsētas apmeklētāju uzmanību. Visās pētījumā analizētajās kapsētās ir slavenas apbedījumu vietas, taču

informācijas trūkums uz vietas traucē tās atrast vai ieraudzīt dabā. Lai arī Lielajos kapos ir divas informatīvās zīmes, tās ir grūti pamanāmas – atrodas pie divām kapu ieejām, celiņa malā, pirms pašas ieejas kapos. Tāpat tās ir grūti salasāmas, jo tās laika gaitā ir izbalējušas un pabojātas, turklāt tajās esošā informācija ir neprecīza un vairs nav aktuāla (Gobiņš 2023). Izstaigājot Lielos kapus un Torņakalna kapus kopā ar entuziastiem, kapsētām paveras cita vērtība – stāsti par teju katru pieminekli un apbedīto. Ja šāda informācija būtu pieejama uz vietas – informatīvu zīmju, ar viedtālruni skenējamu QR kodu vai aplikācijas ar interaktīvu karti formātā –, tas paplašinātu sabiedrības izpratni par teritorijas kultūrvēsturiskajām vērtībām un kopumā veicinātu cieņpilnu attieksmi pret vēsturisko kapsētu (Rae 2021). Arī abās anketās rezultāti norāda, ka apkaimes iedzīvotāji, kuri apmeklē kapus, bieži izmanto tos, tieši lai izzinātu vēsturi, tāpēc ir pamats uzskatīt, ka iedzīvotāju vidū ir interese uzzināt vairāk par to kultūrvēsturiskajām vērtībām.

Viens no stratēģiskās plānošanas rīkiem, kas teorijā aplūkots kā vēsturisko kapsētu attīstības veicinātājs, ir attīstības dokumentu izstrādāšana tieši vēsturiskajām kapsētām. Šāds dokuments jeb attīstības politika ir izstrādāta Kopenhāgenā (Copenhagen municipality 2015). Arī Lielajiem kapiem, kā atklāja Rīgas pieminekļu aģentūras direktors Gunārs Nāgels, ir izstrādāta un akceptēta Lielo kapu attīstības koncepcija. Tas gan nav pilnvērtīgs plānošanas dokuments, kā piemēram, attīstības programma, taču tas kalpos kā pamats plānotajam metu konkursam. Lielo kapu attīstības koncepcija ir labs sākums Lielo kapu kā vēsturiskas kapsētas attīstībai: dokuments apkopo un aktualizē dažādus aspektus, kas Lielo kapu teritorijā būtu jāuzlabo, piemēram, informācijas izvietošana, apgaismojuma un celiņu segumu uzlabošana, pieminekļu restaurācija. Taču dokumentam ir arī vairākas nepilnības: tas ir nekonkrēts (piemēram, tiek noteiktas atšķirīgas vadlīnijas tranzīta celiņiem un pārējiem Lielo kapu celiņiem, taču nav uzskaitīts vai attēlots, kuri ir tranzīta celiņi), tas nav loģiski strukturēts, pakārtojot rīcības sākumā izvirzītajam virsuzdevumam. Pats virsuzdevums formulēts ļoti īsi: “Apzināties Lielo kapu vērtību un nozīmi kā unikālam veidojumam: kapsēta-parks-muzejs un piemiņas vieta: izrādīt cieņu, sakārtot vietu, pievērst uzmanību, uzzināt vērtības.” (Rīgas pieminekļu aģentūra 2022, 1). Šāds formulējums ir ļoti plašs un, ja tam neseko pēc tā strukturētas rīcības un veicamie uzlabojumi, ir grūti saprast, vai tie ir pietiekami, lai šo virsuzdevumu izpildītu. Tāpat dokuments aicina saglabāt “esošo gaisotni”, kas rada jautājumu: kas ir esošā gaisotne?

Lielo kapu attīstības koncepcija ir veidota, aicinot sanāksmēs piedalīties iesaistītās puses, taču pētniecība vai publiskā apspriešana tam nav veikta (Nāgels 2023). Visskeptiskāk uz koncepciju raugās kustība “Lielo kapu draugi”, kuru aktīvistis Andris Gobiņš ir bažīgs par to, vai koncepcijas nepilnības ir izstrādātāja nekompetence, vai apzināti atstāta vieta

pārpratumiem: “Vienā vietā ir kaut kas rakstīts par cilvēku piemiņu, citā vietā – nav. Tanī brīdī rodas mulsums un neskaidrība (..), kas var būt vienkārši neprofesionāla darba rezultāts, vai varbūt arī nolūks. Manuprāt, ne viens, ne otrs nav labs pamats tālākam darbam.” (Gobiņš 2023). Tāpat viņš norāda, ka lai veidotu vietas attīstību, sākumā ir jādefinē, kas ir Lielie kapi un “ko mēs kā valsts un kā pilsēta gribam no šiem kapiem” (Gobiņš 2023) – Lielo kapu attīstības koncepcijā tas nav ietverts. Interpretējot Gobiņa sacīto no telpiskās attīstības plānošanas skatījuma, Lielo kapu attīstības koncepcijai trūkst vīzijas, uz kuru strukturēti balstīt nepieciešamās rīcības to attīstībai.

Kopenhāgenas “Piecu Kopenhāgenas kapsētu attīstības politika līdz 2065. gadam” tika radīta, jo vēsturisko kapsētu teritorijās jau tika veiktas dažādas rekreatīvas aktivitātes (Nordh et al. 2022), līdz ar to pieaugu pieprasījums šīs teritorijas attīstīt. Kā parāda novērojumu un anketu dati, Lielie kapi un Torņakalna kapi arī pašlaik jau tiek izmantoti daudzveidīgām aktivitātēm, tāpēc var uzskatīt, ka kvalitatīva stratēģiskās plānošanas dokumenta izstrāde varētu būt labs rīks, ar kuru veicināt vēsturiskās kapsētas teritorijas integrāciju pilsētvidē. Pašreizējā Lielo kapu attīstības koncepcija nav publiski pieejama un tai nepieciešama papildināšana ar konkrētu attīstības vīziju, uz kuras balstīt rīcības šīs vīzijas sasniegšanai. Tāpat trūkst konkrētas nostādnes iecerētajai attīstībai, piemēram, 3.4. nosaka sarīkojumu iespējas, respektējot kapus (Rīgas pieminēkļu aģentūra 2022), taču dokumentā nav atrunāts, ko nozīmē respektēt kapus, izrādīt cieņu. Arī paredzētās sarīkojumu iespējas ir nekonkrētas: piedāvājot Lielajos kapos rīkot dzejas un lugu uzvedumus vai publiskas lekcijas, jānorāda, kur tieši tās varētu notikt, kādā formātā (apmeklētāju skaits, vai paredzēta ieejas maksa), lai šie pasākumi būtu “kapus respektējoši”.

Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi neizslēdz iespēju par Lielo kapu kā “Dabas un apstādījumu teritorijas (DA4)” apbūvi ar tirdzniecības un pakalpojumu objektiem, kultūras iestādēm, tūrisma un atpūtas iestādēm un sporta būvēm (Teritorijas izmantošanas .. 2015), kas iet pretrunā ar ideju par kapsētas mierīgās gaisotnes saglabāšanu Lielo kapu attīstības koncepcijā (Rīgas pieminēkļu aģentūra 2022) un intervēto ekspertu redzējumu par teritoriju. Šādi teritorijas papildizmantošanas veidi nopietni apdraud vairākus Lielo kapu aspektus: to atceres funkciju, kultūrvēsturisko mantojumu un tās kā Brasas apkaimes vienīgās zaļās zonas vērtību apkaimes iedzīvotājiem.

5. PRIEKŠLIKUMI LIELO PILSĒTU PAŠVALDĪBĀM VĒSTURISKO KAPSĒTU INTEGRĀCIJAI MŪSDIENU PILSĒTĀ

Iegūtie rezultāti ļauj iezīmēt priekšlikumus pētītajām Rīgas kapsētām, kas savukārt var kalpot kā vadlīnijas arī citu lielo pilsētu pašvaldībām, kuras vēlas vēsturiskās kapsētas integrēt pilsētā, pārveidojot vai pielāgojot to funkcijas un veidojot vienotu izpratni sabiedrībā par šo teritoriju izmantošanas iespējām.

Rezultātos novērotas krasas atšķirības starp vēsturiskajām kapsētām, kuru juridiskais statuss ir “slēgtas kapsētas” un vēsturisko kapsētu, kura vairs nav pilsētas kapsētu sarakstā. Šī atšķirība, visticamāk, sakņojas juridiskā līmenī, jo slēgtās kapsētās joprojām atļauti urnu apbedījumi, kas nozīmē, ka kapsētā notiek jauni apbedījumi, lai arī salīdzinoši maz un reti. Tas ļauj uzturēt “dzīvu” kapsētas primāro funkciju – apbedījumu veikšanu, kopšanu un atceri, vienlaikus radot neviennozīmīgu teritorijas funkciju, jo daudzas vēsturiskās kapa vietas ir palikušas bez kopējiem un jākopj talkas veidā.

Pētījuma rezultāti liecina, ka aplūkotajās slēgtajās pilsētas kapsētās – Mārtaņa, Torņakalna un Sarkandaugavas Kalna kapos – joprojām saglabājusies to primārā funkcija – apbedījumu veikšana, kopšana, atcere. Torņakalna kapsētā ir cilvēki, kas nodarbojas arī ar mierīgām rekreācijas aktivitātēm – pastaigām, dabas baudīšanu, kā arī vēstures izzināšanu. Lai arī šīs funkcijas ir iespējamas, tās netiek pilnvērtīgi izmantotas, jo slēgto kapsētu teritorijās trūkst pieejamas informācijas un apmeklētāju ieinteresējošs vides iekārtojums. Tieši pretēji – darba laika zīmes ar lielu “Iebraukt aizliegts” zīmi kā vienīgais kapsētas informācijas avots kalpo kā potenciālos apmeklētājus atbaidošs brīdinājums. Pašvaldību teritorijas attīstības plānotājiem, sadarbojoties ar Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldi un kapsētu aktīvistiem un vēsturniekiem, ir iespēja paplašināt slēgto kapsētu funkcijas, piedāvājot cilvēkiem iespēju izzināt vēsturi un pieminekļus, nodrošinot klusu pastaigu vai atpūtas vietu, kā arī vizuāli pievilcīgu dabas stūri pilsētā. Lai to sasniegtu, savstarpējā sadarbībā būtu nepieciešams:

1. Apkopot informāciju par kapsētas kultūrvēsturisko mantojumu – apbedītajām personībām, arhitektūras pieminekļiem, stāstiem;
2. Izvietot informāciju dabā, internetā, vai rīkot izzinošas ekskursijas, lai veicinātu sabiedrības izpratni par teritoriju un piesaisti tai;
3. Izvēlēties vizuāli pievilcīgus vides elementus, tostarp, darba laika zīmes, atkritumu konteinerus, kas nerada jautājumus par to, vai kapsētā vispār drīkst iet;
4. Uzstādīt pieejamu soliņu ārpus kādas konkrētas kapa vietas, kur kapsētas apmeklētājs var apstāties un pavērot dabu, baudīt svaigu gaisu un mieru.

Tādas vēsturiskās kapsētas kā Lielie kapi, kuru juridiskais statuss vairs nepieļauj jaunus apbedījumus, pat ne urnu apbedījumus, kā arī to platība un infrastruktūra ir atbilstoša dažādiem teritorijas kā zaļās zonas izmantošanas veidiem, ir sarežģītākas, jo izpratne par pieļaujamajām un nepieļaujamajām rīcībām tajos ir neviennozīmīga ne tikai sabiedrībā, bet arī aktīvistu un varas iestāžu starpā. Šādās vēsturiskajās kapsētās īpaši būtiski ir saglabāt to memoriālo funkciju, tādējādi izrādot cieņu tajā apbedītajām personām, taču vienlīdz būtiski ir veidot vienotu redzējumu par kapsētas nākotni, teritorijas attīstības iespējām un atļautajām un neatļautajām darbībām. Šādu teritoriju pārvaldībai būtu nepieciešams pašvaldības teritorijas plānojumā mainīt to funkcionālo zonējumu, kurā pārskatīt un izstrādāt nosacījumus, piemēram, tūrisma, kultūras iestāžu un sporta būvju apbūves veidošanai, kas Lielajos kapos saskaņā ar Rīgas teritorijas un apbūves noteikumiem ir kā “Dabas un apstādījumu teritorijas (DA4)” teritorijas papildizmantošanas veids (Teritorijas izmantošanas 2021). Mainot teritorijas funkcionālo zonējumu uz “Dabas un apstādījumu teritorija (DA1)”, kur teritorijas papildizmantošanas veidus nenosaka (Teritorijas izmantošanas .. 2021), tiek novērsts risks vēsturiskajai kapsētai zaudēt atceres un kultūrvēsturisko vērtību, bet apkaimes iedzīvotājiem – plašu zaļo teritoriju. To var arī panākt, izstrādājot atsevišķu lokālpilnojumumu, nosakot konkrētus rekreācijas veidus, kas teritorijā būtu atļauti (tranzīts, pastaigas, individuālā sportošana (skriešana, nūjošana, u.c.)).

Vēl viens plānošanas instruments ir tematiskais plānojums, kura izstrāde paredz piesaistīt nozares ekspertus un nodrošināt sabiedrības līdzdalību (Noteikumi par pašvaldību .. 2014). Vēsturiskās kapsētas tematiskā plānojuma sabiedriskā apspriešana kalpotu arī kā veids, kā savest kopā iesaistītās puses, lai pārrunātu problemātiskos jautājumus. Lai veidotu vienotu un vīzijā balstītu vēsturiskās kapsētas attīstību, tematiskajā plānojumā jāietver:

1. Vēsturiskās kapsētas atceres funkcijas stiprināšanu, informējot sabiedrību par kapsētā apbedītajām vēsturiskajām personām, kā arī nodalot zonas, kuras paredzētas tādām funkcijām, kas nesaskan ar sabiedrībā pieņemtajām sociālajām normām kapsētās (piemēram, iezīmējot maršrutu skriešanai);
2. Kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu, iespēju robežās restaurējot kultūrvēsturiski augstvērtīgos pieminekļus;
3. Drošības uzlabošanu vēsturiskās kapsētas teritorijās, piemēram, nodrošinot piemērotu apgaismojumu uz celiņiem, lai kapsētu var droši caurstaigāt arī diennakts tumšajā daļā.

Ņemot vērā tādu vēsturisko kapsētu kā Lielie kapi teritoriju specifiku un emocionālo raksturu, nepieciešams noteikt sociālās normas vēsturiskajā kapsētā. Tā kā kapsētu sociālās normas kopumā ir balstītas uz “nerakstīto likumu” principu un nodotas no paaudzes paaudzē,

tās var būt neviennozīmīgas un atšķirties dažādu vēsturiskās kapsētas lietotāju starpā. Vēsturiskajā kapsētā pieļaujamās un nepieļaujamās rīcības var nostiprināt pašvaldības izdotos saistošajos noteikumos.

Citu Latvijas lielo pilsētu pašvaldībām, kuras saredz nepieciešamību paplašināt vēsturisko kapsētu funkcijas, nepieciešams veikt priekšizpēti par vēsturisko kapsētu teritorijām, lai nodrošinātu individuālu pieeju katrai vēsturiskajai kapsētai. Pašvaldības teritorijas attīstības speciālistiem, konsultējoties ar Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldi un, ja tādi ir, kapsētas aktīvistiem, jāanalizē:

1. Vai vēsturiskajās kapsētās atļauti apbedījumi, kāda tipa un vai to joprojām dara;
2. Kādi ir vēsturisko kapsētu pašreizējie izmantošanas veidi, vai, kā un kādēļ tie atšķiras dažādās pilsētas vēsturiskajās kapsētās;
3. Vai teritorijās ir nepieciešamība pēc infrastruktūras uzlabojumiem;
4. Kāda ir sabiedrības nostāja un izpratne par vēsturisko kapsētu teritorijām.

Tāpat, domājot par vēsturisko kapsētu attīstību, tās jāskata plašākā kontekstā, aplūkojot apkaimi un kapsētai tuvākās citas publiski pieejamās zaļās zonas (parkus, dārzus, skvērus), lai kontekstualizētu priekšizpētē iegūtos datus pilsētas tvērumā.

Rezumējot, vēsturiskajām kapsētām, kuras primāri tiek izmantotas apbedījumu veikšanai, kopšanai un atcerei, ir citi nosacījumi to integrācijai pilsētā, taču ir tādas vēsturiskās kapsētas, kurās rekreācijas funkcijas ir ņēmušas virsroku – šādas teritorijas jālūko nošķirti. Vēsturisko kapsētu attīstība pieprasa pētniecisko pamatu un teritoriju kontekstualizāciju pilsētā, lai nodrošinātu pilnvērtīgu izpratni par to pašreizējo situāciju un, līdz ar to, arī nākotni.

SECINĀJUMI

1. Teorijas un gadījumu apskatā skaidri iezīmējas tendences visā kristīgo tradīciju pasaulē, īpaši Skandināvijas valstīs, izmēģināt jaunas funkcijas kapsētām, tostarp neaktīvajām un vēsturiskajām kapsētām. Daļā gadījumu šādas funkcijas rodas dabiski. Kapsētu izmantošanai kā īpašas zaļās zonas ir dažādi ieguvumi: (1) ilgtspēja – teritorijas izmantošanas turpinātība; (2) pieeja dabai; (3) kultūrvēsturisko vērtību saglabāšana – slaveno apbedījumu, pieminekļu, arhitektūras elementu saglabāšana un (4) sociālo vajadzību apmierināšana – vieta, kur tikties, izzināt vēsturi.
2. Rezultātos novērotas atšķirības starp tām vēsturiskajām kapsētām, kuru juridiskais statuss ir “slēgtas kapsētas” un Lielajiem kapiem, kura vairs nav pilsētas kapsētu sarakstā. Šo atšķirību cēlonis meklējams tieši juridiskajā statusā, kas slēgtajās kapsētās joprojām atļauj urnu apbedījumus, kas faktiski nozīmē, ka kapsētā notiek jauni apbedījumi. Lai arī tie ir salīdzinoši maz un reti, tas saglabā kapsētas primāro funkciju – apbedījumu veikšanu, kopšanu un atceri, vienlaikus radot neviennozīmīgu teritorijas kopējo funkciju, jo daudzas vēsturiskās kapa vietas ir palikušas bez kopējiem un jākopj talkas veidā.
3. No pētījumā analizētajām kapsētām visvairāk apmeklēti ir Lielie kapi, ko var interpretēt no dažādiem aspektiem: tie ir lielāki platības ziņā par pārējām pētāmajām teritorijām, tie ir vienīgā zaļā zona Brasas apkaimē, tajos ir atbilstoša infrastruktūra rekreācijas aktivitātēm, kā arī tajos vismazāk novērota kapsētas izmantošana pēc to primārās funkcijas – apbedījumu vietas un atceres. Lielajos kapos arī novērota vislielākā vēsturiskajos kapos veikto aktivitāšu daudzveidība.
4. Lielajiem kapiem ir izstrādāta attīstības koncepcija, kas ir solis ceļā uz to attīstību un integrāciju pilsētvidē, pārveidojot vai pielāgojot to funkcijas un veidojot vienotu izpratni sabiedrībā par šo teritoriju izmantošanas iespējām. Tomēr dokumenta nepilnības – neskaidra struktūra, nekonkrēti un noteiktai kapsētas daļai nepiesaistīti priekšlikumi – liecina, ka tas nav pamats vienotai un pārdomātai Lielo kapu kā kultūrvēsturiski un sociāli kompleksas teritorijas attīstībai.
5. Mārtiņa kapos un Sarkandaugavas Kalna kapos apsekojumos iegūtie novērojumi liecina, ka vēsturiskās kapsētas atbilst to primārajai funkcijai – apbedījumu veikšanai un kopšanai, kā arī atcerei. Torņakalna kapsētā joprojām dominē to izmantošana pēc primārās funkcijas, taču ir cilvēki, kas tos izmanto arī pastaigām, svaiga gaisa un dabas baudīšanai.
6. Katra vēsturiskā kapsēta ir unikāla, un to daudzfunkcionāla izmantošana ir atkarīga no dažādiem aspektiem, tādēļ, integrējot vēsturisko kapsētu teritorijas pilsētā, katrai vēsturiskajai kapsētai jāpieiet individuāli, apzinoties konkrētās teritorijas un to lietotāju

vajadzības. Pētījuma rezultātos iezīmējas, ka Lielo kapu teritorijai būtu nepieciešams mainīt to funkcionālo zonējumu Rīgas teritorijas plānojumā uz “Dabas un apstādījumu teritorija (DA1)”, vai arī lokālplānojums vai tematiskais plānojums, kas ne tikai detalizētu to izmantošanas veidus un apbūves nosacījumus, bet arī pieprasītu sabiedriskās apspriešanas procesus, kas ļautu savest kopā visas iesaistītās puses. Sociālo normu nodrošināšanai var izstrādāt pašvaldības saistošos noteikumus. Slēgto kapsētu – Torņakalna, Mārtiņa un Sarkandaugavas Kalna kapu – izmantošanas veidu daudzveidīgumam nepieciešama sadarbība starp pašvaldības teritorijas attīstības speciālistiem, Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi un kapsētu aktīvistiem, lai vienotos par teritorijas integrācijas iespējām – tās pielāgošanu daudzveidīgai izmantošanai, vienlaikus nodrošinot vienotu izpratni sabiedrībā par to kultūrvēsturisko vērtību.

7. Pētījuma rezultātos iezīmējas, ka ir tādi vēsturisko kapsētu pašreizējie izmantošanas veidi, kuri ir problemātiski un par kuriem ir dažādi viedokļi – anketu rezultātos tie parādās gan pie pieļaujamajām, gan nepieļaujamajām rīcībām. Tādi ir, piemēram, pastaigāšanās ar suņiem, sportošana. Ja netiek nodrošināta vienota izpratne par vēsturisko kapsētu izmantošanu, piemēram, nosakot atļautos teritorijas izmantošanas veidus un izvietojot informatīvas zīmes dabā, vēsturiskās kapsētas var tikt pakļautas riskam par rekreācijas aktivitāšu nevēlamu ietekmi uz to mierīgo gaisotni, kā arī var tikt nodarīts kaitējums to kultūrvēsturiskajam mantojumam.
8. Lai sekmētu vēsturisko kapsētu integrāciju sociālā līmenī, nepieciešams nodrošināt informācijas pieejamību par teritoriju gan dabā, gan digitālajā vidē. Tāpat plaša, kvalitatīva un viegli pieejama informācija par vēsturisko kapsētu kalpotu kā rīks vēsturiskās kapsētas memoriālās funkcijas saglabāšanai, veicinot sabiedrības apziņu par to, kādas sociālās normas teritorijā jāpielieto.
9. Plānojot vēsturisko kapsētu integrāciju pilsētvidē, īpaša uzmanība jāpievērš kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai, drošības uzlabošanai, vizuāli pievilcīgai un atbilstoši funkcionālai infrastruktūrai, kapsētas memoriālās funkcijas nezaudēšanai un kvalitatīvas informācijas pieejamībai.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

- Andranovich, G. D., Riposa, G. 1993. *Doing urban research*. Thousand Oaks, SAGE Publications, Inc.
- Clements, P. 2017. Highgate Cemetery Heterotopia: A Creative Counterpublic Space. *Space and Culture*. 20(4), 470-484.
- Davies, P.J., Bennett, G. 2016. Planning, provision and perpetuity of deathscapes—Past and future trends and the impact for city planners. *Land Use Policy*. 55, 98-107.
- Grabalov, P., Nordh, H. 2022. The Future of Urban Cemeteries as Public Spaces: Insights from Oslo and Copenhagen. *Planning Theory & Practice*. 23(1), 81-98.
- Grabis, R. (red.) 1972-1996. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1.-8. Rīga, Zinātne.
- Harvey, T. 2006. Sacred Spaces, Common Places: The Cemetery in the Contemporary American City. *Geographical Review*, 96(2), 295-312.
- Hussein, I., Rugg, J. 2003. Managing London's dead: a case of strategic policy failure, *Mortality*. 8(2), 209-221.
- Miller, D. S., Rivera, J. D. 2006. Hallowed Ground, Place, and Culture: The Cemetery and the Creation of Place. *Space and culture*. 9(4), 334-350.
- Millers, J. 2023. *Lielie kapi Rīgā*. Rīga, SIA Global Technology group.
- Nordh, H., Olafsson, A. S., Kajosaari, A., Praestholm, S., Liu, Y., Rossi, S., Gentin, S. 2022. Similar spaces, different usage: A comparative study on how residents in the capitals of Finland and Denmark use cemeteries as recreational landscapes. *Urban Forestry & Urban Greening*. 73, 1-12.
- Quinton, J. M., Duinker, N. P. 2019. Beyond burial: researching and managing cemeteries as urban green spaces, with examples from Canada. *Environmental Reviews*. 27(2) 252-262.
- Rae, R. A. 2021. Cemeteries as public urban green space: Management, funding and form. *Urban Forestry & Urban Greening*. 61, 1-9.
- Teather, E. K., Un Rii, H., Kim, E. H. 2001. Seoul's deathscapes: incorporating tradition into modern time-space. *Environment and Planning*. 33, 1489-1506.
- Uslu, A. 2010. An ecological approach for the evaluation of an abandoned cemetery as a green area: The case of Ankara /Karakusunlar cemetery. *African Journal of Agricultural Research*. 5(10), 1043-1054.
- Uzule, L., Zelče, V. 2014. *Latviešu kapusvētki: identitātes rituāls*. Rīga, Mansards.
- Woodthorpe, K. 2011. Sustaining the contemporary cemetery: Implementing policy alongside conflicting perspectives and purpose, *Mortality*. 16(3), 259-276.

Normatīvie akti

- Aizsargjoslu ap kapsētām noteikšanas metodika. Latvijas Republikas Ministru Kabineta noteikumi Nr.502. Pieņemti 29.12.1998.
- Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumi. Latvijas Republikas Ministru Kabineta noteikumi Nr.720. Pieņemti 26.10.2021.
- Noteikumi par pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentiem. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.628. Pieņemti 14.10.2014.
- Par kultūras pieminekļu aizsardzību. Latvijas Republikas likums. Pieņemts 12.02.1992. Latvijas Republikas Augstākā Padome.
- Pašvaldību likums. Pieņemts 20.10.2022. Latvijas Republikas Saeima.
- Rīgas valstspilsētas pašvaldības kapsētu darbības un uzturēšanas saistošie noteikumi. Rīgas domes saistošie noteikumi Nr.145. Pieņemti 28.04.2015.
- Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumi. Latvijas Republikas Ministru Kabineta noteikumi Nr.127. Pieņemti 08.03.2004.
- Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi. Rīgas domes saistošie noteikumi Nr. 38. Pieņemti 07.02.2006.
- Smiltenes novada pašvaldības kapsētu darbības un uzturēšanas noteikumi. Smiltenes novada pašvaldības domes saistošie noteikumi Nr. 16/22. Pieņemti 25.05.2022.
- Teritorijas attīstības plānošanas likums. Pieņemts 13.10.2011. Latvijas Republikas Saeima.
- Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi. Saistošie noteikumi Nr.103. Pieņemti 15.12.2021. Rīgas valstspilsētas pašvaldība.

Nepublicētie materiāli

- Gavars, V. 2023. Intervija. Rīga, 1.maijā.
- Gobiņš, A. 2023. Intervija. Rīga, 15.maijā.
- Lakševics, K. 2023. Intervija. Rīga, 3.maijā.
- Našeniece, R. E. 2023. Intervija. Rīga, 28.aprīlī.
- Nāgels, G. 2023. Intervija. Rīga, 5.maijā.
- Rīgas pieminekļu aģentūra. 2022. *Lielie kapi. Attīstības koncepcija*. Rīgas pašvaldības aģentūra "Rīgas pieminekļu aģentūra".

Elektroniskie resursi

- Architizer. S.a. *Leise-Park, Berlin*. Sk. 12.12.2022. Pieejams <https://architizer.com/projects/leise-park/>
- Christiansen, E., Nielsen, A. G., Lund, A., Munk, J. P. 2022. *Bispebjerg Kirkegård*. Trap Danmark. Sk. 10.12.2022. Pieejams https://trap.lex.dk/Bispebjerg_Kirkegaard
- Copenhagen municipality. 2015. Politik for udvikling af Københavns kommunes fem kirkegårde mod 2065 [Policy for the development of Copenhagen's five cemeteries towards 2065]. Sk. 12.12.2022. Pieejams https://kk.sites.itera.dk/apps/kk_pub2/pdf/1454_b2RAsIt2xr.pdf
- Copenhagen municipality. 2023. *Københavns kirkegårde - begravelsesplads og rolig oase*. Sk. 27.02.2023. Pieejams <https://www.kk.dk/kirkegaarde>
- Čučkova, D., Petrova, O. 2023. *Parki, mazdārziņi, kapi, maniaki: Torņakalna un tuvās Pārdaugavas kriminālā vēsture*. Sk. 08.05.2023. Pieejams <https://www.delfi.lv/kriminala-riga/parki-mazdarzini-kapi-maniaki-kriminalais-tornakalns-un-tuva-pardaugava.d?id=55360010>
- Dabas aizsardzības pārvalde. S.a. Dabas datu pārvaldība sistēma "Ozols". Sk. 10.05.2023. Pieejams <https://ozols.gov.lv/pub>
- Green-Wood. 2022. Green-Wood Cemetery. Sk. 20.10.2022. Pieejams <https://www.greenwood.com>
- Gruenewald, D. 2021. *St. Thomas Rest Park*. Concrete playground. Sk. 14.12.2022. Pieejams <https://concreteplayground.com/sydney/things-to-do/st-thomas-rest-park>
- Holmes, D. 2014. World Landscape Architecture. Sk. 10.12.2022. Pieejams <https://worldlandscapearchitect.com/leise-park-berlin-prenzlauer-berg-germany-gruppe-f-landscape-architects/#.YXxBNS0Rrs0>
- Jāņa sēta. 2023. *Karšu pārlūks BalticMaps*. Sk. 29.04.2023. Pieejams <https://balticmaps.eu/lv/>
- Ķezbere, Z. 2016. *Tramvaja līnija kapos būtu amorālās padomju politikas turpinājums, uzsver aktīvisti*. Delfi. Sk. 12.05.2023. Pieejams <https://www.delfi.lv/news/national/politics/tramvaja-linija-kapos-butu-amoralas-padomju-politikas-turpinajums-uzsver-aktivisti.d?id=48032769>
- Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra (LĢIA). 2017. Vietvārdu datubāze. Sk. 23.02.2023. Pieejams https://vietvardi.lgia.gov.lv/vv/to_www.sakt?
- Latvijas kultūras kanons. 2023. Latvijas Nacionālā bibliotēka. Sk. 20.02.2023. Pieejams <https://kulturaskanons.lv>

- Latvijas Televīzija. 2023. *Ielas garumā. Lielajiem kapiem – 250*. Sk. 06.05.2023. Pieejams <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/06.05.2023-ielas-garuma-lielajiem-kapiem-250.id293034>
- Lielo kapu draugi. 2023. Facebook. Sk. 01.05.2023. Pieejams <https://www.facebook.com/groups/LieloKapuDraugi>
- Memorial Services. 2023. *Sarkandaugavas Kalna kapsēta*. Sk. 05.04.2023. Pieejams <https://memorialservices.lv/lv/sarkandaugavas-kalna-kapseta>
- Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde (NKMP). 2020. Informācijas sistēma “Mantojums”. Sk. 25.02.2023. Pieejams <https://mantojums.lv>
- North Sydney Council. 2020. *St Thomas Rest Park*. Sk. 12.12.2022. Pieejams https://www.northsydney.nsw.gov.au/Recreation_Facilities/Parks_Reserves/Search_Parks/St_Thomas_Rest_Park
- Petrovic, S. 2021. *Overcrowded cemeteries find new life as parks, however you're not picnicking alone*. ABC News. Sk. 21.10. 2022. Pieejams <https://www.abc.net.au/news/2021-03-25/convertng-sydney-cemeteries-into-memorial-parks/100028532>
- Pilsēta cilvēkiem. 2016. *“Kapu tramvajs” – kāpēc Rīgas dome maldina sabiedrību?* Sk. 12.05.2023. Pieejams <https://www.pilsetacilvekiem.lv/kapu-tramvajs-kapec-rigas-dome-maldina-sabiedribu/>
- Radovics, V. 2016. *Video: Kur Lielajos kapos brauks tramvajs un ko nojauks tā ceļā*. Delfi. Sk. 12.05.2023. Pieejams <https://www.delfi.lv/news/national/politics/video-kur-lielajos-kapos-brauks-tramvajs-un-ko-nojauks-ta-cela.d?id=48036803>
- Rīgas domes Mājokļu un vides departaments (RD MVD). 2023. *Kapsētas*. Sk. 14.04.2023. Pieejams <https://mvd.riga.lv/nozares/kapsetu-parvalde/kapsetas/>
- Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments (RD PAD). 2017a. *Rīgas ainavu tematiskais plānojums*. Sk. 23.04.2023. Pieejams https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2017/10/ainavu/1_pielikums_identificetas%20Rigas%20ainavas.pdf
- Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments (RD PAD). 2017b. *Rīgas kultūrvēsturisko teritoriju tematiskais plānojums*. Sk. 23.04.2023. Pieejams <https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2017/10/kult/Paskaidrojuma%20raksts.pdf>
- Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments (RD PAD). 2017c. *Rīgas apstādījumu struktūras un publisko ārtelpu tematiskais plānojums 1. pielikums.* Sk. 24.04.2023. Pieejams https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2017/10/apstadijumustrukturas/1_pielikums.pdf

- Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments (RD PAD). 2022. *Rīgas attīstības stratēģija 2022.-2027. gadam*. Sk. 24.04.2023. Pieejams https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2022/07/AP2027_Programma_Apstiprinata_1284.pdf
- Rīgas Ekskursijas. 2023. *Ekskursijas pa Lielajiem kapiem*. Sk. 14.05.2023. Pieejams <https://www.rigasekskursijas.lv/tour/ekskursija-pa-lielajiem-kapiem/>
- Rīgas pieminekļu aģentūra. S.a. *Dārzu un parku ansamblis Lielie kapi ar memoriālajām celtnēm*. Sk. 01.03.2023. Pieejams <https://www.rigaspieminekli.lv/?lapa=piemineklis&zanrs=1&rajons=1&id=185>
- Rīgas pilsētas apkaimes. 2023. *Iedzīvotāju skaits 2000-2021*. Sk. 10.05.2023. Pieejams <https://apkaimes.lv/statistika>
- VEGA Landskab. 2022. *New Entrance to Bispjeberg Cemetery*. LILA 2022. Sk. 10.12.2022. Pieejams <https://landezine-award.com/new-entrance-to-bispebjerg-cemetery/>
- VisitBerlin. S.a. *Leise-park*. Sk. 02.03.2023. Pieejams <https://www.visitberlin.de/en/leise-park>
- VisitCopenhagen. 2022. *Bispjeberg cemetery*. Sk.10.12.2022. Pieejams <https://www.visitcopenhagen.com/copenhagen/planning/bispebjerg-cemetery-gdk1087341>
- Williams, T. 2014. *In the Garden Cemetery: The Revival of America's First Urban Parks*. American Forests Magazine. Sk. 21.10. 2022. Pieejams <https://www.americanforests.org/magazine/article/in-the-garden-cemetery-the-revival-of-americas-first-urban-parks/>

Kartogrāfiskie materiāli

- Envirotech. 2021. Rīgas apkaimju robežu datu slānis lietošanai ArcGIS programmatūrā. Pieejams <https://envirotech.maps.arcgis.com/home/item.html?id=7d3bd1308ae04918a016450d138f2bef>
- Esri. 2023. Light Gray Canvas Base. ArcMap 10.8.1. Pieejams <https://www.arcgis.com/home/item.html?id=291da5eab3a0412593b66d384379f89f>

PIELIKUMI

1. pielikums. Tiešsaistes aptauju anketu veidlapas

Anketa par Lielajiem kapiem Brasas iedzīvotājiem

Jūsu dzimums

Sieviete

Vīrietis

Cits/ Nevēlos norādīt

Jūsu vecuma grupa

<18

18-24

25-34

35-44

45-54

55-64

65+

Cik ilgi Jūs jau dzīvojat Brasā?

Mazāk kā 3 gadus

3-10 gadus

Vairāk kā 10 gadus

Cik bieži Jūs izmantojat katru no šīm tuvumā esošajām zaļajām zonām?

Lielie kapi

Katru dienu/ Vismaz reizi nedēļā/ Vismaz reizi mēnesī/ Reti/ Neizmantoju

Mežaparks

Katru dienu/ Vismaz reizi nedēļā/ Vismaz reizi mēnesī/ Reti/ Neizmantoju

Ziedoņdārzs

Katru dienu/ Vismaz reizi nedēļā/ Vismaz reizi mēnesī/ Reti/ Neizmantoju

Grīziņkalna parks

Katru dienu/ Vismaz reizi nedēļā/ Vismaz reizi mēnesī/ Reti/ Neizmantoju

(tiem, kas neizmanto Lielos kapus)

Kādēļ Jūs neizmantojat Lielos kapus?

Nav nepieciešamības – ir citas, tuvākas zaļās zonas

Nevēlos – ir piemērotākas zaļās zonas aktivitātēm, kuras vēlos veikt

Neuzskatu, ka tā ir zaļā zona, kuru varētu vai vajadzētu izmantot

Cits ____ *(atvērtā atbilde)*

(tiem, kas izmanto Lielos kapus)

Kādām aktivitātēm jūs mēdzat izmantot Lielos kapus? *(vairākas atbildes iespējamās)*

Kapa vietu kopšana, atcere

“Iziešana cauri” pa ceļam uz citu vietu, dodoties ikdienas gaitās

Pastaigas

Pastaigas ar mājdzīvniekiem

Braukšana ar velosipēdu/ skūteri/ skrituļslidām

Sportošana

Piknikošana

Relaksēšanās, atpūta

Sēdēšana uz soliņiem

Vēstures izziņāšana

Tikšanās un laika pavadīšana ar ģimeni, draugiem

Tikšanās un laika pavadīšana ar bērniem

Svaiga gaisa, dabas baudīšana

Fotografēšana, zīmēšana un citas radošas nodarbes

Cits ____ *(atvērtā atbilde)*

(tiem, kas izmanto Lielos kapus)

Kā Jūs ietekmē fakts, ka Lielie kapi ir kapsēta?

(atvērtā atbilde)

(turpmākie jautājumi – visiem)

Kādas aktivitātes Jūs uzskatāt par piemērotām Lielajos kapos?

(atvērtā atbilde)

Ko, Jūsaprāt, nevajadzētu darīt Lielajos kapos?

(atvērtā atbilde)

Kā, Jūsaprāt, to varētu nodrošināt (ierobežot, uzraudzīt)?

(atvērtā atbilde)

Kādu Jūs redzat Lielo kapu nākotni?

(atvērtā atbilde)

Ja jums ir vēl kādi komentāri, ieteikumi, droši rakstiet tos šeit:

(atvērtā atbilde)

Anketa par Torņakalna kapsētu Torņakalna iedzīvotājiem

Jūsu dzimums

Sieviete

Vīrietis

Cits/ Nevēlos norādīt

Jūsu vecuma grupa

<18

18-24

25-34

35-44

45-54

55-64

65+

Cik ilgi Jūs jau dzīvojat Torņakalnā?

Mazāk kā 3 gadus

3-10 gadus

Vairāk kā 10 gadus

Cik bieži Jūs izmantojat katru no šīm tuvumā esošajām zaļajām zonām?

Arkādijas parks

Katru dienu/ Vismaz reizi nedēļā/ Vismaz reizi mēnesī/ Reti/ Neizmantoju

Uzvaras parks

Katru dienu/ Vismaz reizi nedēļā/ Vismaz reizi mēnesī/ Reti/ Neizmantoju

Māras dīķis un apkārtne

Katru dienu/ Vismaz reizi nedēļā/ Vismaz reizi mēnesī/ Reti/ Neizmantoju

Torņakalna kapsēta

Katru dienu/ Vismaz reizi nedēļā/ Vismaz reizi mēnesī/ Reti/ Neizmantoju

(tiem, kas neizmanto Torņakalna kapus)

Kādēļ Jūs neizmantojat Torņakalna kapsētu?

Nav nepieciešamības – ir citas, tuvākas zaļās zonas

Nevēlos – ir piemērotākas zaļās zonas aktivitātēm, kuras vēlos veikt

Neuzskatu, ka tā ir zaļā zona, kuru varētu vai vajadzētu izmantot

Cits ____

(tiem, kas izmanto Torņakalna kapus)

Kādām aktivitātēm jūs mēdzat izmantot Torņakalna kapus? (vairākas atbildes iespējamas)

Kapa vietu kopšana, atcere

“Iziešana cauri” pa ceļam uz citu vietu, dodoties ikdienas gaitās

Pastaigas

Pastaigas ar mājdzīvniekiem

Braukšana ar velosipēdu/ skūteri/ skrituļslidām

Sportošana

Piknikošana

Relaksēšanās, atpūta

Sēdēšana uz soliņiem

Vēstures izzināšana

Tikšanās un laika pavadīšana ar ģimeni, draugiem

Tikšanās un laika pavadīšana ar bērniem

Svaiga gaisa, dabas baudīšana

Fotografēšana, zīmēšana un citas radošas nodarbes

Cits ____ *(atvērtā atbilde)*

(tiem, kas izmanto Torņakalna kapus)

Kā Jūs ietekmē fakts, ka Torņakalna kapi ir kapsēta?

(atvērtā atbilde)

(turpmākie jautājumi - visiem)

Kādas aktivitātes Jūs uzskatāt par piemērotām Torņakalna kapsētā?

(atvērtā atbilde)

Ko, Jūsaprāt, nevajadzētu darīt Torņakalna kapsētā?

(atvērtā atbilde)

Kā, Jūsaprāt, to varētu nodrošināt (ierobežot, uzraudzīt)?

(atvērtā atbilde)

Kādu Jūs redzat Torņakalna kapsētas nākotni?

(atvērtā atbilde)

Ja jums ir vēl kādi komentāri, ieteikumi, droši rakstiet tos šeit:

(atvērtā atbilde)

2. pielikums. Pētāmo kapsētu tuvākās publiski pieejamās zaļās zonas

Lielie kapi un tiem tuvākās publiski pieejamās zaļās zonas. M 1:60 000.
(izstrādājusi autore, izmantojot Esri 2023)

Torņakalna kapi un tiem tuvākās publiski pieejamās zaļās zonas. M 1:60 000.
(izstrādājusi autore, izmantojot Esri 2023)

Mārtiņa kapi un tiem tuvākās publiski pieejamās zaļās zonas. M 1:60 000.
(izstrādājusi autore, izmantojot Esri 2023)

Sarkandaugavas Kalna kapi un tiem tuvākās publiski pieejamās zaļās zonas. M 1:60 000.
(izstrādājusi autore, izmantojot Esri 2023)

Maģistra darbs "Vēsturisko kapsētu integrācija mūsdienu pilsētā" izstrādāts LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Tīna Šipkēvica

Paraksts: *

Datums: 25.05.2023.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Zinātniskā vadītāja: Dr. Geog. Kristīne Āboliņa

Paraksts: _____

Datums: _____

Darbs iesniegts (nodaļas) lietvedībā _____ (datums)

Nodaļas lietvede: _____ (vārds, uzvārds)

Paraksts: _____

Datums: _____

Maģistra darbs aizstāvēts Profesionālās augstākās izglītības maģistra studiju programmas "Telpiskās attīstības plānošana" Valsts pārbaudījumu komisijā

Datums: _____

Protokola nr. _____

Vērtējums: _____

Sekretārs: _____ (vārds, uzvārds)

Paraksts: _____

Datums: _____

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU, UN TAM IR LAIKA ZĪMOGS